

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Juho Iivarinen

ULOSOTTO JA SEN VAIKUTUKSET VELALLISEN
NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyö
Joulukuu 2017

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2017
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
013 260 6800

Tekijä

Juho Iivarinen

Nimeke

Ulosotto ja sen vaikutukset velallisen näkökulmasta

Tiivistelmä

Yhä useampi suomalainen on ulosotossa. Julkisessa keskustelussa ulosotto mielletään negatiivisena asiana, jonka tosiasialliset tarkoitusperät jäävät unohtuiksi. Ulosottoviranomaista ohjaavat lukuisat säännökset ja periaatteet, joiden perusteella pyritään saavuttamaan paras mahdollinen lopputulos asianosaisille. Aihe on ajankohtainen ulosottovelallisten määrien kasvaessa ja vuoden 2018 ulosottoimen rakennemuutoksen lähestyessä.

Opinnäytetyön tutkimustavoitteena oli selvittää, mitä hyötyä ulosotosta on ulosottovelallisen näkökulmasta. Tutkimuksessa vertaillaan velallisen asemaa ulosotossa ja ilman sitä. Tutkimus antaa erilaisen näkökulman ulosoton vaikutuksista ulosottovelallisen asemaan ja katsauksen ulosoton kehitykseen vuosien saatossa.

Opinnäytetyö on toteutettu lainopillisen tutkimusmenetelmän avulla, jolla pyrittiin selvittämään aihealueen oikeudellinen sisältö. Lainopillisen tutkimuksen lisäksi opinnäytetyössä on tukeuduttu monipuoliseen oikeuskirjallisuuteen sekä oikeuskäytäntöön.

Kieli

suomi

Sivuja 47

Asiasanat

Ulosotto-oikeus, ulosottovelallisen asema, ulosmittaus, perintä

THESIS
December 2017
Degree Programme in Business Economics
Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358 13 260 600

Author
Juho Iivarinen

Title

Enforcement and Its Effects from Debtor's Perspective

Abstract

An increasing amount of Finns find themselves as debtors in enforcement. Enforcement is considered a negative matter in the public debate and its true purposes are forgotten. The enforcement authority is guided by numerous regulations and principles which are used to pursue the best possible result to all parties. The subject is highly topical as the number of debtors in enforcement are increasing and the restructuring of the enforcement organization is approaching in 2018.

The objective of this thesis was to find out if there are any benefits in enforcement from the debtor's point of view. The research compares the debtor's legal status in and out of enforcement. The research gives a unique perspective of the effects of enforcement affecting the debtor's legal status and an overview of the development of enforcement over the years.

The research was made by using juridical research which aimed at defining the legal content of the subject. In addition to the juridical research the study leans on diverse legal theory and legal praxis.

Language

Finnish

Pages 47

Keywords

Enforcement law, Debtor's legal status, Distraint, Debt collection

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Ulosottolaitos ja ulosottomenettelyn pääpiirteet	7
2.1	Ulosoton kehittyminen	8
2.2	Ulosoton organisaatio	9
2.3	Ulosoton keskeiset periaatteet.....	10
2.4	Ulosottomenettely	12
2.4.1	Ulosottoperuste.....	13
2.4.2	Ulosottoasian vireillepano	15
2.4.3	Ulosmittaus	16
2.4.4	Ulosmittauskielto.....	18
2.4.5	Maksukielto.....	20
2.4.6	Suppea ulosotto.....	21
2.4.7	Helpotukset palkan ulosmittauksessa.....	22
3	Velallisen asema vapaaehtoisessa perinnässä ja ulosotossa.....	23
3.1	Vapaaehtoinen perintä.....	23
3.1.1	Hyvä perintätapa.....	24
3.1.2	Perintäkulut.....	25
3.2	Ulosoton vaikutukset.....	26
3.2.1	Ulosoton oikeusvaikutukset	27
3.2.2	Velallisen erottamisetu.....	28
3.2.3	Ulosoton maksut	29
3.2.4	Ulosoton määräaika.....	30
3.3	Ulosoton asianmukaisuus ja rehabilitaatio	31
3.4	Velallisen aseman parantaminen.....	34
3.4.1	Maksusuunnitelma.....	37
3.4.2	Maksusopimus.....	37
3.5	Muutoksenhaku ulosotossa	38
4	Pohdinta.....	40
	Lähteet.....	45

1 Johdanto

Ulosotto on pakkotäytäntöönpanoa, joka kohdistuu velallisen tuloon ja omaisuuteen (Lindström 2014, 386). Ulosotto on valtion hoitama erillisorganisaatio, joka on tuomioistuinlaitoksen ulkopuolella (Linna & Leppänen 2014, 4). Ulosotto on yksityisoikeudellisen velvoitteen täytäntöönpanoa julkista valtaa käyttämällä (Ulosottokaari 705/2007, myöhemmin UK 1:1.1 §). Varsinainen ulosoton tehtävä on antaa oikeussuojaa ulosoton hakijan ulosottooperusteessa todetulle oikeudelle. Samalla ulosotto pitää yllä yleistä maksumoraalia ja vaikuttaa velallisten velvoitteiden vapaaehtoiseen suorittamiseen. Ulosotto vaikuttaa ihmisten yleiseen käyttäytymiseen yhteiskunnassa luotonannon ja siinä vaadittavien vakuuksien kautta. (Linna & Leppänen 2014, 32–33.) Ulosotto koskee sekä maksukyvyttömiä että maksuhaluttomia velallisia. Ulosotto on likvidaatiotyyppistä täytäntöönpanoa, jossa ulosmitatun omaisuuden realisoidut varat käytetään haetun saatavan maksuun. Viime aikoina rehabilitaatioon liittyvät elementit, eli velallisen taloudellisen toimintakyvyn säilyttävät ja palauttavat säännökset ovat olleet ulosotossa esillä. Tätä tukevat ulosottooperusteen määräaikaisuus ja saatavan lopullista vanhentumista koskeva sääntely (UK 2: 24–28), jolla ulosottoa on pyritty lähentymään yksityishenkilön velkajärjestelyn kanssa. Tämän avulla on esitetty kohtuuttoman pitkäkestoinen tai jopa elinikäinen ulosotto. (Linna & Leppänen 2014, 35).

Ulosottoon tuli vuonna 2016 vireille noin 2,7 miljoonaa asiaa. Samaisena vuonna käsiteltyjen asioiden määrä oli yli 2,6 miljoonaa, joka tarkoitti noin 4 %:n laskua edelliseen vuoteen verrattuna (Valtakunnanvoudinvirasto 2017:1, 3-4). Perintätuloksella tarkoitetaan sitä rahamäärää, jonka ulosottovirastot ovat saaneet tilitettyä velkojille vuoden aikana. Vuoden 2016 ulosottovirastojen perintätulos oli 1,071 miljardia euroa. Vaikka perintätulos laski edelliseen vuoteen verrattuna 1,8 %, on se silti korkealla tasolla. Perintätuloksen laatuun vaikuttaa kolme tekijää, jotka ovat velallisen maksukyky, ulosoton tehokkuus sekä vireille tulleiden ulosottoasioiden määrä ja laatu. Ulosoton tehokkuutta on parannettu nopeuttamalla ja parantamalla velallisen maksu- ja ansaintakyvyn selvittämistä. (Valta-

kunnanvoudinvirasto 2017:1, 11–12.) Ulosoton asiakkaana vuonna 2016 oli yli 550 000 eri velallista, joista noin 496 000 oli luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä vajaat 54 000 (Valtakunnanvoudinvirasto 2017:1, 17). Vuonna 2016 keskimääräinen käsittelyaika valtakunnan tasolla oli 7,4 kuukautta. Käsittelyaikoihin vaikuttaa kireä taloustilanne, jonka myötä ulosottolaitoksen resursseihin on asetettu paineita. (Valtakunnanvoudinvirasto 2017:1, 21.)

Ulosotto mielletään usein pelkästään negatiivisena asiana, mutta siihen liittyy paljon yksityiskohtia, joiden avulla on pyritty helpottamaan ulosottovelallisen elämää. Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin ulosottovelallisen asemaa ulosotossa, ja ilman sitä. Opinnäytetyö sivuaa myös ulosoton kehitystä nykyiseen muotoonsa. Oleellisena seikkana työssä oli tarkastella ulosottovelallisen asemaa ulosotossa ja ilman sitä. Ulosottolaitos on kehittynyt paljon vuosien saatossa ja ulosottovelallisen aseman parantamiseksi on tehty useita lakimuutoksia. Yksityishenkilön velkajärjestely jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Valitsin tämän aiheen, koska aiheesta ei ole aiemmin tehty opinnäytetöitä sekä olen kiinnostunut ulosotosta ja sen vaikutuksista. Ulosotosta ja sen vaikutuksista puhutaan julkisessa keskustelussa negatiiviseen sävyyn, jonka vuoksi olikin kiinnostavaa selvittää aiheeseen liittyvien lakien esitöistä, miten velallisen asemaan on kiinnitetty huomiota.

Opinnäytetyö toteutettiin lainopillisena tutkimuksena. Oikeusdogmatiikka, eli lainoppi rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan, joita määrää etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen järjestys. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2008, 20.) Opinnäytetyössä on käytetty lähteenä varsin monipuolista oikeuskirjallisuutta, lakeja- ja niiden esitöitä sekä lukuisia aihealueeseen liittyviä oikeustapauksia.

Tämä opinnäytetyö perustuu oikeustieteelliseen tutkimukseen, joka on lainoppia. Lainoppia kutsutaan myös oikeusdogmatiikaksi, joka rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan, joita käytetään etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen mukaisessa järjestyksessä. Lainopin avulla pyritään selvittämään voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltäessä eri oikeusongelmia. Lainopin avulla pyritään antamaan vastaus siihen, miten käsiteltävänä olevassa tilanteessa tulisi

voimassa olevan oikeuden mukaan toimia. Lainoppi on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja tulkitsemista, joilla tähdätään niiden sisällön selvittämiseen. Lainoppi keskittyy myös tutkimuskohteen systematisointiin eli voimassa olevan oikeuden jäsentämiseen. Systematisoinnin avulla lainoppi pyrkii kehittämään ja luomaan oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka varassa tulki-taan oikeutta. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2008, 20.)

Lainopillisessa tutkimuksessa käytetään oikeuslähteinä lakeja ja muita säädöksiä. Oikeuslähteet jaetaan eri ryhmiin niiden velvoittavuuden mukaan. Laki ja maan tapa ovat vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä. Perustuslain (731/1999, myöhemmin PL) ohella asetukset, valtioneuvoston ja ministeriön päätökset, sekä hallintoviranomaisen antamat määräykset ja ohjeet ovat kaikki lakiin rinnastettavia säädöksiä. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuimen ratkaisut. Oikeustiede, oikeushistorialliset, oikeusvertailevat ja reaaliset argumentit arvojen ja arvostusten ohella luetaan sallituiksi oikeuslähteiksi. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2008, 32–33.) Tässä opinnäytetyössä perehdytään keskeisempään ulosottoa koskevaan lainsäädäntöön, aiheeseen liittyvään oikeuskirjallisuuteen sekä lukuisiin oikeustapauksiin, joiden avulla lukijalle syntyy selkeä kokonaiskuva aihekokonaisuudesta.

2 Ulosottolaitos ja ulosottomenettelyn pääpiirteet

Seuraavaksi käsitellään ulosoton säännösten muodostumista Ruotsin vallan ajoilta aina nykyiseen muotoonsa, sekä otetaan katsaus ulosottomenettelyn pääpiirteisiin. Ulosoton organisaation ja siihen kohdistuvien muospaineiden hahmottamiseksi sivuan myös URA-hanketta ja sen vaikutuksia ulosottolaitokseen. Kaaviot ulosottomenettelyn sekä ulosmittauksen ja myynnin päävaiheista helpottavat lukijaa hahmottamaan aihepiirien kokonaiskuvaa.

2.1 Ulosoton kehittyminen

Vuoden 1669 ulosottosääntö oli ensimmäinen yhtenäinen säädös, joka koski ulosotto-oikeutta. Se korvattiin vuoden 1734 ulosottokaarella. (Linna & Leppänen 2014, 5.) Vuoden 1734 UK 1:1 §:n mukaan kuninkaan käskynhaltijan oli toimitettava ulosottoasiat. Kuninkaan käskynhaltijoina toimivat eri läänien maaherrat ja Tukholman maaherra. (Wrede 1927, 58.) Ulosottoimen täytäntöönpanon suoritti kaupungissa maistraatti ja maalla kruununvouti. Jokaiseen ulosottoimeen vaadittiin kuninkaan käskynhaltijan määräys. Poikkeuksellisesti saatettiin panna täytäntöön lainvoimaisia tuomioita ilman kuninkaan käskynhaltijan määräystä, kun tuomitun arvo alitti maistraatin kohdalla 50 talaria, ja kruununvoudin kohdalla 20 talaria. (Wrede 1927, 59.) Keisarin asetus heinäkuun 23. päivältä 1868 käsitteli velallisen mahdollisuutta itse ansaita omalla työllä velkansa sekä velkavankeuden kärsimistä. 1734 vuoden jälkeen annettujen määräysten tarkoituksena oli tehdä ulosottomenettely nopeammaksi ja tehokkaammaksi. (Wrede 1927, 77.) Tuunainen ja Gureev (2011, 132) viittaavat Pylkkäsen (1984) teokseen kuvaillessaan ulosottoa Venäjän suurruhtinaskunnan alaisuudessa vuosina 1809-1917. Tuolloin Suomi säilytti oman lainsäädäntönsä ja oikeusjärjestelmän. Laaja ulosottouudistus vuonna 1895 vähensi valtion valtaa ulosoton säätelijänä, joka johti kaupungeissa ulosottomiesten saattamista kaupunkien tuomioistuinten kontrollin alaisuuteen. 1895 vuoden ulosottolaki sai vaikutteita Ruotsin 1876 ulosottolaista (RUL), joka taas tarkasteli esikuvana eurooppalaista ulosoton pääjärjestelyä (Ellilä 1962, 53).

Ulosottolaki (UL) korvasi ulosottokaaren ja tuli voimaan 1895. Neljäs säädös, vuoden 2008 ulosottokaari, sai nimensä 1734 lain mukaisesti. 1990-luvulla uudistettiin ulosoton organisaatio, jolloin siirryttiin poliisi-, syyttäjä-, ja yleishallintoimesta erilliseen ulosoton organisaatioon. 1990-luvun alun taloudellisen laman myötä iso osa kansasta velkaantui äkillisesti, joten ulosotossa tarvittiin kiireellisiä erillisuudistuksia. Tämä johtikin 1997 vuoden uudistukseen, jossa parannettiin velallisten asemaa laajentamalla tuntuvasti velallisen erottamisetua ja ottamalla käyttöön vapaakuukausimalli toistuvaistulon ulosmittauksessa. Samaisena vuonna laajennettiin ulosottomiehen tietojensaantioikeutta ja otettiin käyttöön myös muita toimintaa tehostavia toimia. 2000-luvulla jatkettiin ulosotto-

lainsäädännön kokonaisuudistusta, jossa keskityttiin parantamaan mm. velallisen taloudellisen vähimmäissuojan tasoa ja vaihtoehtoisia myyntimuotoja huutokaupalle. (Linna & Leppänen 2014, 6–7). Uuden ulosottokaaren myötä erityisen tarkasti on säädelty perusoikeusherkät kysymykset, kuten liikkumisvapaus, henkilökohtainen koskemattomuus, kotirauha, yksityisyyden suoja ja julkisuus (Linna & Leppänen 2014, 8).

2.2 Ulosoton organisaatio

Ulosottokaaren 11:1 §:n mukaan ulosottolaitos koostuu valtakunnanvoudin alaisesta keskushallinnosta ja sen alaisista paikallisista ulosottovirastoista. Valtakunnanvoudinvirastolle (VVV) kuuluu UK 1:12 §:n mukaan ulosoton hallinnollinen johto, ohjaus ja valvonta. (Lindström 2014, 387.) Johtavat kihlakunnanvoudit, kihlakunnanvoudit sekä Ahvenanmaan maakunnanvoudit ovat paikallisia ulosottomiehiä, jotka hoitavat ulosottotehtäviä. Kihlakunnanulosottomiehet toimivat heidän apunaan, mitkä hoitavat suurimman osan yksittäisistä ulosottoasioista. Edellä mainittujen lisäksi ulosottovirastossa työskentelee kansliahenkilökuntaa. (Lindström 2014, 387.) Ulosottomiehestä puhuttaessa voidaan viitata, joko johtavaan kihlakunnanvoudiin, kihlakunnanvoudiin tai kihlakunnanulosottomieheen. Nimike kuvaa laissa säädettyä tehtäväkokonaisuutta ja sen hoitamiseksi säädettyä toimivaltaa. (Linna & Leppänen 2014, 14.) Ulosottopiirit muodostuvat yhdestä tai useammasta kihlakunnasta (UK 1:11.3). Ulosottopiirejä on nykyisin 22, joissa työskenteli vuoden 2013 alussa 84 kihlakunnanvoudia, 635 kihlakunnanulosottomiestä ja 621 toimistohenkilökuntaan kuuluvaa eli yhteensä 1340 henkeä. (Linna & Leppänen 2014, 12). Ulosottoorganisaation ulkopuolelle jäävät tuomioistuimet, joille ei kuulu lainkaan ensiasteen täytäntöönpanotehtäviä ja jotka eivät anna täytäntöönpanomääräyksiä. Ulosottomiehet toisaalta eivät puutu ulosottoperusteen sisältöön, jolloin voidaan puhua puuttumattomuusperusteesta. (Linna & Leppänen 2014, 12).

Valtakunnanvoudinviraston 18.11.2014 asettaman työryhmän tarkoituksena oli valmistella ulosottoimen rakenneuudista varten tarvittavia lakimuutoksia. Työryhmän ensisijainen tehtävä oli selvittää ulosottomenettelyn kehityksen ja vii-

meaikaisen oikeuskäytännön avulla lainsäädännön muutostarpeet sekä selvittää mahdollisuutta ulosottoprosessien nopeuttamiseen ja yksinkertaistamiseen. Muutoksien avulla ulosottomenettely pyritään yksinkertaistamaan ja joustavoittamaan, joiden avulla syntyy kustannussäästöjä asiakkaiden oikeusturvaa vaarantamatta (Valtakunnanvoudinvirasto 2015:3, 2.)

Toisessa vaiheessa, 19.1.2016 asetetun työryhmän tehtävänä oli valmistella säännösehdotukset vastaamaan rakenneuudistuksen tarpeita, jotka liittyivät ulosoton virkarakenteeseen ja organisaatioon sekä näiden aiheuttamiin ulosottomenettelyn välttämättömiin muutoksiin (Valtakunnanvoudinvirasto 2017:3, 3). Ulosottokaarta esitetään mietinnössä muutettavaksi siten, että nykyiset 22 ulosottovirastoa ja Valtakunnanvoudinvirasto yhdistyisivät yhdeksi valtakunnalliseksi ulosotto-organisaatioksi, Ulosottolaitokseksi. Perustäytäntöönpanoa suorittamaan perustettaisiin uusi virkamiesryhmä, ulosottotarkastajat. Samalla kihlakunnanulosottomiesten virkanimikkeeksi muodostuisi ulosottoylitarkastaja. (Valtakunnanvoudinvirasto 2017:3, 3.) Oikeusministeriö edellyttää rakenneuudistuksen valmistuvan viimeistään vuoden 2018 loppuun mennessä (Valtakunnanvoudinvirasto 2017:3, 4).

2.3 Ulosoton keskeiset periaatteet

Ulosoton periaatteita muovaa hyvin pitkälle ulosoton ”perustuslaillistuminen”, johon on vaikuttanut perusoikeusuudistus vuonna 1995. Tämän myötä ulosotossa on entistä voimakkaammin esillä perusoikeuskysymykset ja yksilön oikeusturva. (Linna & Leppänen 2014, 29). Periaatteet ovat arvoja ja tavoitteita, jotka ohjaavat ulosottomiehen toimintaa. Ulosottomiehen suurehkon harkintavallan vuoksi periaatteet ohjaavat heidän toimintaansa pyrkien parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. (Linna & Leppänen 2014, 30). Nopeus ja halpuus ovat prosessiekonomiset tavoitteet, mitkä korostuvat ulosotossa. Tämä näkyy esimerkiksi joutuisuusperiaatteessa, joka korostaa ulosoton tehokkuutta. Tehokkuus palvelee sekä hakijan että vastaajan etua. Ulosoton tehokkuus lisää uskottavuutta, joka puolestaan viestittää yhteiskunnalle velvoitteiden välttelyn kannattamattomuudesta. (Linna & Leppänen 2014, 36.) Ulosoton tehokkuus

palvelee hakijan oikeussuojaa, joka jäisi perustetta vajaaksi tehokkuuden jäädessä tavoitteesta (Linna 2008, 45). Tämän ulosoton tehokkuustavoitteen vuoksi ulosottomenettelyssä ulosottomiehen tulee ratkaista itsenäisesti täytäntöönpanoon liittyvät kysymykset, mitä kutsutaan attraktioperiaatteeksi. (Linna & Leppänen 2014, 53). Samalla attraktioperiaate velvoittaa ulosottomiehen ratkaisemaan ulosoton etenemisen kannalta välttämättömät kysymykset, riippumatta niiden vaikeusasteesta (Linna & Leppänen 2014, 55).

Ulosottoviranomaisia, kuten muitakin viranomaisia, velvoittaa hallintolaki (434/2003), jonka toisessa luvussa säädetään hyvän hallinnon perusteista. Hyvän hallinnon perusteet luovat viranomaisten toiminnalle vähimmäisvaatimukset. (Niemi, Keravuori-Rusanen & Kuusikko 2010, 119). Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti, käytettävä toimivaltaansa yksinomaan laillisesti hyväksyttäviin tarkoituksiin sekä heidän toimien on oltava puolueettomia. Säännöksellä pyritäänkin vaikuttamaan viranomaisten harkintaan. (Niemi, Keravuori-Rusanen & Kuusikko 2010, 124).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaan viranomaisen asiakirjat, jotka sisältävät tietoja luonnollisesta henkilöstä ulosottovelallisenä ja ulosottoselvitys ovat salaisia, ellei toisin erikseen säädetä (24.1 §:n 23 k). Julkisuusperiaatteen mukaan viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, ellei laissa erikseen toisin säädetä (UK 1:1 §). Julkisuusperiaatteen avulla ylläpidetään luottamusta viranomaistoimintaan. Ulosotto-oikeudessa julkisuusperiaate muodostuu eteenkin yksityiselämän suojan näkökulmasta. Ulosottomenettelyn julkisuus onkin rajoitetumpaa verrattuna siviilioikeudenkäynnin julkisuuteen. Esimerkiksi täytäntöönpanotoimitus ei ole yleensä julkinen sekä ulosottomenettelyn käsittelyn julkisuus on hyvin rajoitettua. (Linna & Leppänen 2014, 46.)

Ulosotto-oikeuteen vakiintuneen suhteellisuusperiaatteen tarkoituksena on, että ulosotossa valittu täytäntöönpanotoimi on tarpeellinen ja välttämätön täytäntöönpanon suorittamiseksi. Samalla täytäntöönpanotoimi täytyy valita siten, että se aiheuttaa vähiten haittaa vastaajalle. Suhteellisuusperiaate näkyy myös täy-

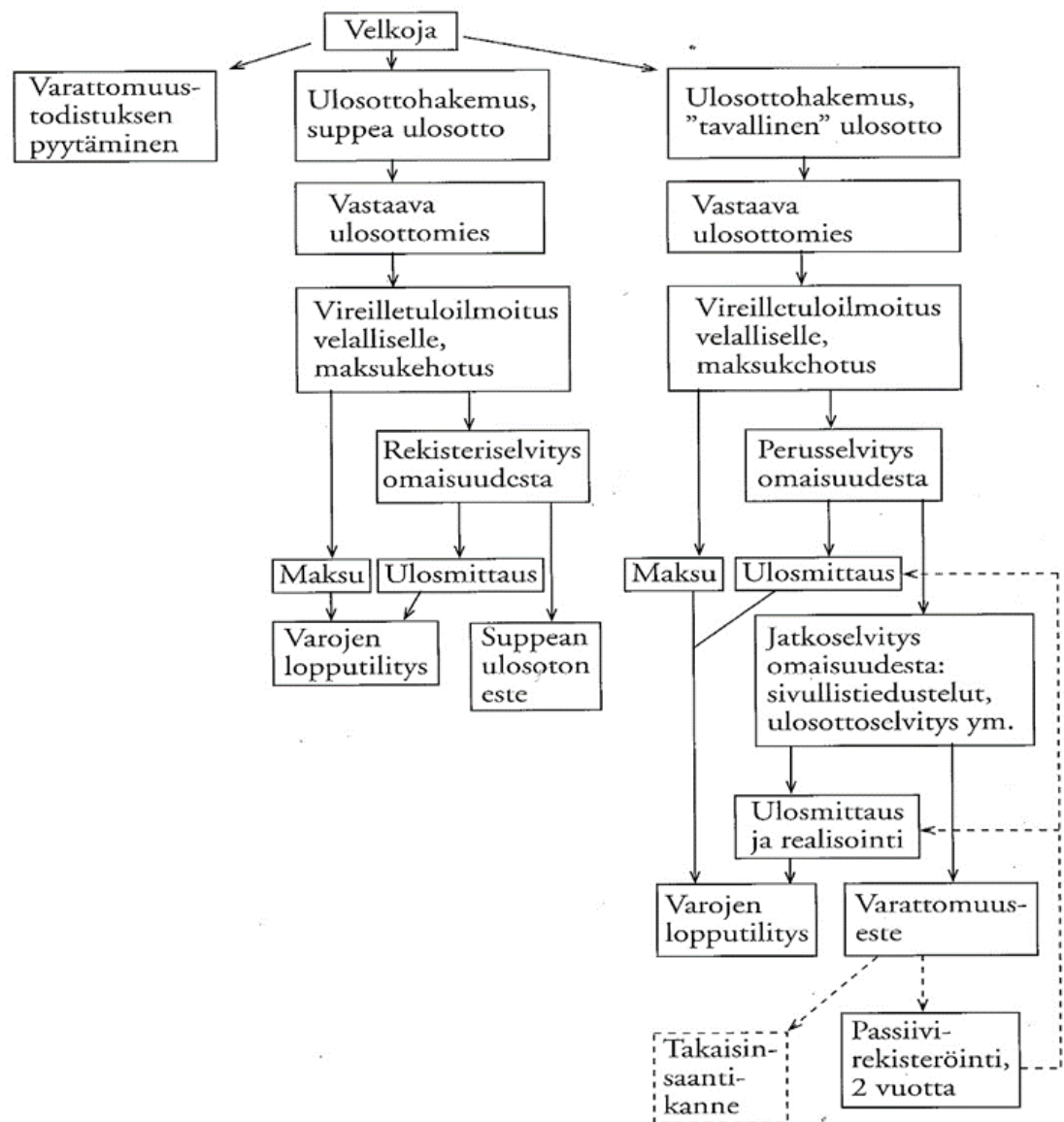
täntöönpanon oikeasuhtaisena, joka näkyy käytännössä liiallisen ulosmittauksen kieltona. (HE 216/2001 vp, 45–46.)

Ulosottoviranomaisten tulee toimia virallisperiaatteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että ulosottomies vie asiaa eteenpäin viran puolesta, ilman hakijan vaatimuksia. Vastaavasti ulosottomiehen tulee ottaa huomioon velallisen edut, esimerkiksi tarkistaa, ettei saatava ole vanhentunut. (Linna 2008, 44.) Summaarisuusperiaate perustuu suuriin asiamääriin, eikä niitä hoideta samaan tapaan kuin tuomioistuimissa riita-asioita täysitutkintaisesti. Summaarisuusperiaate näkyy ulosotossa siten, että siinä voidaan edetä, jollei asiasta esitetä vaatimuksia. Ulosottomies voi myös olettaa velallisen omistavan irtaimen omaisuuden, joka on hänellä hallussaan. (Linna, 2008, 45.) Summaarinen menettely edellyttää kuitenkin suuria ulosottoasioiden lukumääriä sekä rutiininomaisia ja ongelmattomia asiamääriä (Linna & Leppänen 2014, 53).

2.4 Ulosottomenettely

Ulosottomenettelyllä tarkoitetaan ulosottoasian käsittelyvaiheita. Ulosottomenettely voi olla täysimittainen tai pelkistetympi, riippuen ulosottoasian laajuudesta. (Linna & Leppänen 2014, 22.) Ulosottomenettelyyn sisältyy saatavan perinnän lisäksi myös paljon velallista suojaavia piirteitä, kuten ulosottooperusteen määräaikaisuus ja siihen liitetty saatavan vanhentuminen (Linna & Leppänen 2014, 4). Ulosottomenettely on tarkoitettu summaariseksi menettelyksi, koska ulosotossa käsitellään vuosittain 2-3 miljoonaa ulosottoasiaa (Koulu & Lindfors 2010, 167).

Ulosottomenettely on virallistoimintoista, eli sen kulkuun eivät voi vaikuttaa muut, kuin ulosottomies. Tästä johtuen ulosottomenettelyn vallitsevana piirteenä onkin ulosottomiehen oma aktiivinen toiminta. Asian eteneminen on näin ollen pelkästään ulosottomiehen varassa, eikä hakijalta edellytetä jatkotoimenpiteitä. Asianosaisten aktiivisuus kuitenkin voi myötävaikuttaa ulosottomenettelyn kulkuun. (Linna & Leppänen 2014, 49–50.) Kuvio 1 havainnollistaa maksuveloitetta koskevan ulosottoasian käsittelyvaiheet.

Kuvio 1. Ulosottomenettelyn päävaiheet, Linna & Leppänen 2014, 25.)

2.4.1 Ulosottoeruste

Hakijalla on oltava ulosottoeruste, jotta ulosottoasia tulee vireille. Ulosottomiehen tehtävänä on tarkistaa, ettei saatava ole vanhentunut eikä täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika ole umpeutunut. (Rikalainen & Uitto 2008, 249.) Yksitysoikeudellisen saatavan täytäntöönpano edellyttää, että velallisen maksuvelvollisuus on vahvistettu tuomioistuimen tai muun lainkäyttöelimen toimesta. Tuomioistuimen antama tuomio on tavallisesti ulosottoeruste. (Koulu & Lindfors 2010, 176.)

Ulosottokaaren 2:2 §:n mukaan ulosottoperusteita ovat esimerkiksi seuraavat asiakirjat:

- tuomioistuimen riita- tai rikosasiassa antama tuomio;
- välitystuomio joka on annettu välimiesmenettelystä annetussa laissa (967/1992) tai muussa laissa säädetyssä välimiesmenettelyssä, ja sellaisella välitystuomiolla vahvistettu sovinto;
- osamaksukauppaa koskeva ulosottomiehen tilityspöytäkirja, vahvistettu elatusapupopimus sekä sellainen sitoumus tai saamistodiste, jonka täytäntöönpanosta tämän lain mukaisessa järjestyksessä säädetään muussa laissa.

Ulosottoperusteet ovat määräaikaaisia, eli ulosoton kestolle on säädetty enimmäisaika. Kun ulosottoperusteen määräaika umpeentuu, saatava vanhentuu lopullisesti. Kun kyseessä on luonnollinen henkilö ja ulosottoperuste ei sisällä maksuvelvoitetta tai jos velallisena on yhteisö, ulosoton kestolle ei ole rajoituksia. Ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräajan pituuksista maksuvelvoitetta koskevista asioista säädetään UK 2:24 §:ssä. Määräaika on

- 15 vuotta, jos velkojana on oikeushenkilö ja velallisena luonnollinen henkilö (yksityishenkilö)
- 20 vuotta, jos velkojana ja velallisena on luonnollinen henkilö
- 20 vuotta, jos velkojana on oikeushenkilö tai luonnollinen henkilö ja velallisena on luonnollinen henkilö ja saatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun.

Ulosottoperusteen määräaika voidaan kuitenkin jatkaa, jos velallinen on oleellisesti vaikeuttanut velkojan maksunsaantia (UK 2:26.2 §). Velallisen moitittavuutta arvioitaessa on ratkaisevaa, onko velallisen toiminnalla syy-yhteyttä maksunsaannin vaikeutumiseen (Bräysy, 2017, 54). Ulosottoperusteen määräaika voidaan jatkaa tuomioistuimen toimesta enintään kymmenellä vuodella alkuperäisen määräajan päättymisestä (UK 2:26 §). Määräajan jatkamista kos-

keva kanne on nostettava kahden vuoden kuluessa määräajan päättymisestä (UK 2:26.3 §).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2014:79 henkilö A oli toiminut takaajana päävelalliselle ja oli täten käräjäoikeuden päätöksellä 28.4.1994 velvollinen suorittamaan yhtiölle saatavan yhteisvastuullisesti päävelallisen kanssa. A:n omistamat kiinteistöt oli ulosmitattu 22.4.2009. Kihlakunnanvoudin päätöksessä 6.6.2012 todettiin saatavan vanhentuneen ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräajan kuluttua umpeen 28.4.2009. Korkein oikeus totesi perusteluissaan, että ulosottokaaren 2 luvun 24 §:n mukaan luonnolliselle henkilölle asetettavaa maksuperustetta voidaan pitää täytäntöönpanokelpoisena 15 vuoden ajan sekä ulosottokaaren 2 luvun 27 §:n 1 momentin mukaan saatava vanhentuu, kun sen ulosottoperusteen määräaika umpeutuu. Määräajan umpeen kulumisen ei kuitenkaan estä maksun saamista ulosmitatuista varoista, mikäli ulosottoperusteen määräajan umpeen kuluessa saatavan perimiseksi on toimitettu ulosmittaus (UK 2:24.3). Korkeimmassa oikeudessa oli kyse siitä, voidaanko ulosottokaaren 2 luvun 24 §:n 3 momentin perusteella täytäntöönpanoa A:ta vastaan jatkaa, kun kiinteistöjen ulosmittaus oli toimitettu ennen ulosottoperusteen umpeutumista. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan A:n takausvastuun lopullisesti lakanneen 28.4.2009 takauslain 15 §:n 1 momentin nojalla, eikä täten ollut velvollinen takauksensa perusteella suorittamaan lopullisesti vanhentunutta velkaa. Edellä lausutun perusteella velkojalla ei ollut oikeutta saada maksua aineellisesti vanhentuneesta saatavasta ja tämän vuoksi ulosottovalitus oli hylättävä.

2.4.2 Ulosottoasian vireillepano

Ulosottoasia tulee vireille, kun ulosottihakemus saapuu paikalliselle ulosottoviranomaiselle (UK 3:8). Ulosottohakemuksen tulee olla kirjallinen tai sähköinen ja se on toimitettava yleensä vastaajan kotipaikkakunnan ulosottomiehelle. Hakemuksesta tulee käydä ilmi hakijan ja vastaajan henkilö- ja yhteystiedot sekä hakijan saatavan määrä. Näiden lisäksi on ilmoitettava mahdollisista velallisen aikaisemmista maksamista suorituksista (Koulu & Lindfors 2013, 185–186.) Kirjallinen hakemus tulee allekirjoittaa. Allekirjoituksen laatii hakija, tai mikäli joku

laatii kirjallisen hakemuksen hakijan puolesta, tulee laatijan allekirjoittaa hakemus. Kirjallisen hakemuksen voi lähettää mille tahansa ulosottoviranomaiselle, mutta suositeltavaa on lähettää hakemus ulosottopiiriin, jossa on velallisen omaisuutta tai missä velallinen asuu. (Rikalainen & Uitto 2008, 252.) Hakijan on kuitenkin mahdollista valita ulosottopiiri, johon hakemuksensa lähettää. Ulosottoviranomainen siirtää asian viran puolesta oikeaan ulosottopiiriin vastaavalle ulosottomiehelle, jossa asia käsitellään. (Linna & Leppänen 2014, 227.)

Yksi ulosottouudistuksen tavoitteista on ollut, että suuret ulosoton hakijat toimittaisivat ulosottohakemukset sähköisesti. Velkojan on mahdollista toimittaa sähköinen hakemus suoraan ulosoton Uljas-järjestelmään. Oikeusministeriöltä on mahdollista hakea lupaa massamenettelyyn, jolloin ulosottohakemukset toimitetaan suoraan tietojärjestelmään. (Lindström 2014, 393.) Kun hakemus saapuu ulosottovirastoon, sen vireilletulon edellytykset tarkistetaan. Mikäli ulosottoasia tulee vireille, velalliselle lähetetään vireilletuloilmoitus. Ulosottomies tekee asiassa hylkäämispäätöksen, mikäli edellytykset eivät täyty. Vireilletulon jälkeen ulosottomies on toimivaltainen ryhtymään täytäntöönpanotoimiin. (Koulu & Lindfors 2010, 172.)

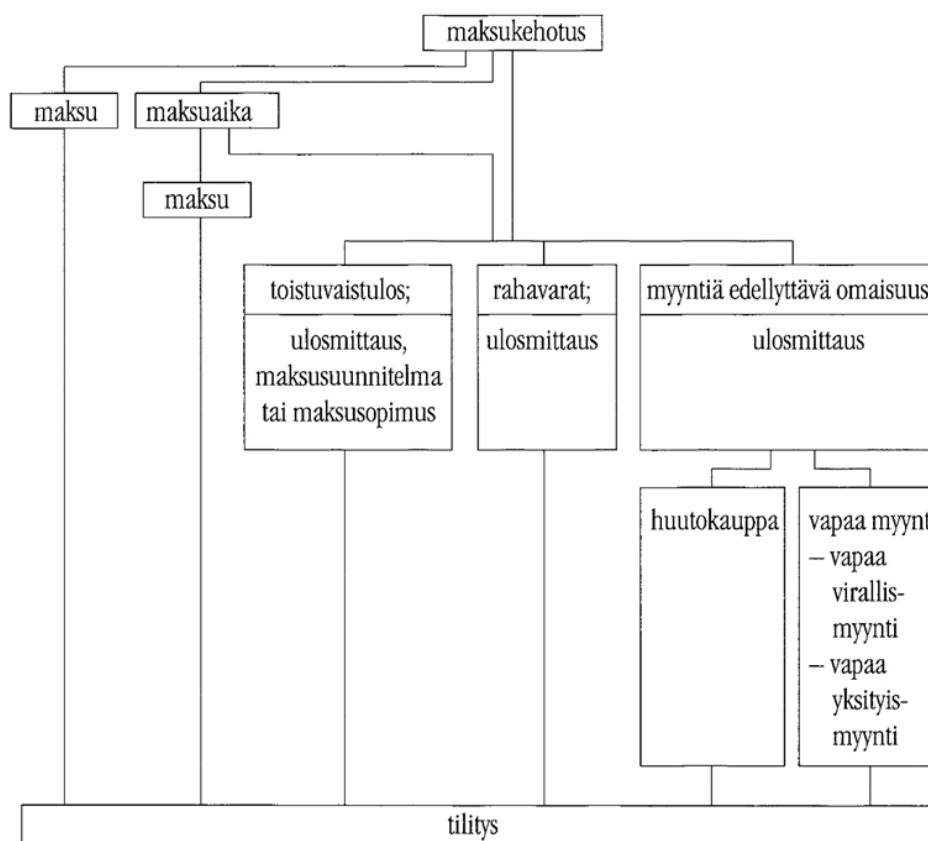
2.4.3 Ulosmittaus

Ennen ulosmittauksen suorittamista ulosottomiehen tulee antaa velalliselle vireilletuloilmoituksessa maksukehotus (UK 3:33). Maksukehotus sisältää määräpäivän, johon mennessä maksun tulee olla suoritettuna. Ulosottomies voi myöntää varattomalle velalliselle maksuaikaa enintään kolme kuukautta, jos siihen on erityinen syy ja jos velallinen tulee todennäköisesti maksamaan saatavan sen avulla. (Linna & Leppänen 2015, 4.) Ulosmittaustoimenpiteet käynnistää kihlakunnanulosottomies, jos velallinen ei ole maksanut velkaa tai tehnyt maksusopimusta kirjallisen maksuvaatimuksen perusteella (Rikalainen & Uitto 2008, 257).

Ulosmittauksessa pyritään etsimään kaikkea velalliselle kuuluvaa omaisuutta, ellei sitä ole rajoitettu vain suppeaan ulosottoon. (Rikalainen & Uitto 2008, 257.)

Vain ulosmittauspäättöksessä yksilöitävissä olevia varallisuusobjekteja voidaan ulosmitata (Koulu & Lindfors 2010, 200). Vain velalliselle kuuluvaa omaisuutta voidaan ulosmitata (Wrede 1927, 294). Ensiksi ulosmitataan velallisen rahavarat ja toistuvaistulo, kuten palkka. Mikäli edellä mainittuja varoja ei ole riittävästi, ulosmitataan velallisen irtainta omaisuutta tai kiinteää omaisuutta. Viimeisenä keinona voidaan ulosmitata velallisen vakituinen asunto tai omaisuus, jota velallinen tarvitsee välttämätöntä toimeentuloa varten. Tähän lukeutuu myös se omaisuus, jota velallinen tarvitsee liike- ja elinkeinotoimintaan. (Rikalainen & Uitto 2008, 257.)

Kaikkea velallisen omaisuutta ei kuitenkaan voida ulosmitata. Jotta omaisuutta voidaan ulosmitata, objektilla tulee olla taloudellista arvoa ja se tulee voida yksilöidä. UK 4:8. Ulosmittaus voi myös estyä ulosmittauskiellon seurauksena, jonka tehtävänä on suojata velallista. Velallisella on myös oikeus omaisuuteen, joka on erottamisedun piirissä. Erottamisedun piiriin kuuluu velallisen ja hänen perheensä elämisen ja toimeentulon kannalta välttämätön omaisuus. Erottamisedun piiriin kuuluva omaisuus on jätettävä ulosmittaamatta. (Linna & Lindfors 2010, 200.) Kuvio 2 havainnollistaa ulosmittaus- ja myyntimenettelyn päävaiheet.

Kuvio 2. Ulosmittaus- ja myyntimenettelyn päävaiheet (Linna & Leppänen 2015, 7).

2.4.4 Ulosmittauskielto

Velalliselle kuuluvaa omaisuutta, jolla on varallisuusarvoa, voidaan ulosmitata, jollei sellaisen omaisuuden ulosmittaamista ole erikseen laissa kielletty (UK 4:8.1 §). Ulosmittauskielto merkitsee, ettei henkilökohtainen velkavastuu toteudu kyseisen omaisuuden osalta. Ulosmittauskielto edellyttää painavia perusteita, jotka useimmiten ovat sosiaalisia: velallisen ja hänen perheensä toimeentuloa turvataan ulosmittauskiellon avulla. Monen ulosmittauskiellon taustalla ovat ulosoton kohtuullisuusperiaate sekä suhteellisuusperiaate, joiden mukaan vastaajalle ei saa aiheuttaa suurempaa haittaa kuin täytöntöönpanon tarkoitus vaatii. (Linna & Leppänen 2015, 43–44.)

Velalliselle kuuluvaa omaisuutta ulosmitataan hakijan saatavan suorittamiseksi tarvittava määrä (UK 4:1.1 §). Tämän perusteella havaitaan liiallisen ulosmit-

tauksen kieltä, joka kieltää ylimitoitettua ulosmittauksen, mutta samalla säännös velvoittaa ulosottomiehen ulosmittaamaan riittävästi velallisen omaisuutta. Liiallisen ulosmittauksen kieltä pystytään noudattamaan tarkasti, kun on kyse velallisen omaisuudesta, joka on mitattavissa tarkalleen hakijan saatavan suuruiseksi. (Linna & Leppänen 2015, 45–46.) Muu omaisuus sen sijaan on ulosmitattava yhtenä kokonaisuutena, eikä liiallisen ulosmittauksen kieltä estä viime kädessä arvokkaankin omaisuuden ulosmittaamista saatavaan nähden (HE 13/2005 vp, 35).

Turhan ulosmittauksen kiellosta säädetään ulosottokaaren 4:16 §:ssä. Sen mukaan sellaista omaisuutta ei saa ulosmitata, josta hakijalle tai hakijoille kertyisi omaisuuden arvo ja muut olosuhteet huomioiden vähäisenä pidettävä määrä sen jälkeen, kun täytäntöönpanokulut, ulosottomaksut sekä saatavat, joista omaisuus vastaa, on suoritettu (UK 4:16.1 §). Turhan ulosmittauksen kiellolla pyritään estämään sellaisen omaisuuden ulosmittaus, josta ei kuitenkaan kertyisi riittävää suoritusta hakijalle. Turhan ulosmittauksen kieltä voi estääkin ulosmittauksen, jos omaisuudesta kertyisi hakijalle vain ”vähäisenä pidettävä määrä”. (Linna & Leppänen 2015, 47–48.) Turhan ulosmittauksen kiellolle ei voida asettaa yleisellä tasolla kiinteää euromääräistä rajaa, vaan tämä on jäänyt soveltamiskäytännön varaan. Määrän pitäisi olla selvästi suurempi kuin UK 4:17 §:ssä tarkoitettu vähimmäiskertymä, joka on 40 euroa. Hakijalle kertyvä absoluuttinen määrä tulee ottaa huomioon, ilman että sitä suhteutettaisiin saatavan suuruuteen. Suhteellisuusperiaate huomioiden, esimerkiksi kiinteistön ulosmittaus edellyttäisi hakijalta suurempaa suoritusta kuin palkan ulosmittaus. Turhan ulosmittauksen kieltä arvioitaessa on otettava huomioon omaisuuden arvo ja olosuhteet, jotka on arvioitava ennen ulosmittausta. (HE 13/2005 vp, 50.)

Seuraavassa esimerkissä havainnollistetaan, miten omaishoidon tuesta maksettu palkkio voidaan ottaa huomioon ulosmittaessa omaishoitajan eläketuloa. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2013:3 ulosottomies oli ottanut A:lle maksettavan hoitopalkkion huomioon tulona muun ohella. Kysymys oli korkeimmassa oikeudessa siitä, onko hoitopalkkio ulosottokaaren 4 luvun 19 §:n 1 kohdassa tarkoitettua sellaista avustusta, jota ei saa ulosmitata. Korkein oikeus totesi johdospäätöksessään, ettei A:lle maksettava hoitopalkkio ole ulosmittauskiellon

alaista, koska omaishoidon tukea koskevan lain esitöistä ilmenee hoitopalkkion rinnastettava työstä maksettuun palkkaan, eikä sosiaalitukeen. Asiassa ei näin ollen ollut estettä ottaa kuntayhtymän maksama hoitopalkkio huomioon määrätessä A:n saamasta tulosta ulosmitattavissa olevaa määrää.

2.4.5 Maksukiello

Kun ulosmittaus kohdistuu velallisen saatavaan, palkkaan tai muuhun oikeuteen, annetaan suoritusvelvolliselle sivulliselle, esimerkiksi työnantajalle, maksukiello, jonka avulla varmistetaan ulosmittauksen toteuttaminen (Linna & Leppänen 2015, 197). Saatavan ja muun oikeuden ulosmittaus tulee voimaan suoritusvelvolliseen nähden silloin, kun hän on saanut tiedoksi kirjallisen kiellon suorittaa saatava tai täyttää velvoitetta muulle kuin ulosottomiehelle (UK 4:27.2 §). Maksukiello annetaan tiedoksi suoritusvelvolliselle antamalla se vastaanottajalle tai lähettämällä tiedoksiinto-osoitteeseen. Jollei muuta näytetä, katsotaan tiedoksisääntö tapahtuneen seitsemäntenä päivänä lähettämisen jälkeen. (UK 3:39 §.) Suoritusvelvollisia ovat luonnolliset tai oikeushenkilöt, jotka ovat velvollisia maksamaan ulosmitatun saatavan tai palkan. Palkan ulosmittauksessa suoritusvelvollinen on työnantaja, ja pankkitilivarojen ulosmittauksessa kyseessä oleva pankki. Maksukiellon saaja on velvollinen noudattamaan sitä heti saatuaan maksukiellon tiedoksi. Maksukiellon ”heti” noudattaminen ei ole aina käytännössä mahdollista, vaan sitä tulkitaan noudatettavaksi heti kun käytännössä se on mahdollista. Maksukiello tarkoittaa, ettei suoritusvelvollinen voi maksaa suoritusta muulle taholle kuin ulosottomiehelle. (Linna & Leppänen 2015, 198–199.) Maksukiellon rikkominen on rangaistava teko, josta tuomitaan omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi (RL 16:10 §).

Seuraavassa esimerkissä huomataan, miten maksukiellon noudattamisen laiminlyönti vaikuttaa velallisen työnantajaan. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2012:77 toimitusjohtaja A:n työnantaja X Oy oli laiminlyönyt ulosottomiehen asettamaa maksukielloa, jonka seurauksena ulosottomiehelle maksamatta

oleva määrä ulosmitattiin X Oy:n omaisuudesta. Tämän seurauksena X Oy:n omistama ajoneuvo ulosmitattiin ulosottoon tilittämättä jätetyn palkan arvosta.

2.4.6 Suppea ulosotto

Hakijan tulee pyytää erikseen suppeaa ulosottoa ulosottohakemuksessa. Suppeassa ulosotossa ulosmitataan velallisen toistuvaistuloa tai muuta valtioneuvoston asetuksella säädettävää omaisuutta, jota ei tarvitse muuttaa rahaksi. Tällaista omaisuutta ulosottomies etsii tarkastamalla varallisuustietoja rekistereistä ja suorittamalla muita vastaavia valtioneuvoston asetuksella säädettäviä toimia. (Rikalainen & Uitto 2008, 266.) UK 3:105 §:n mukaisia rekistereitä ovat työvoimaviranomaisten, veroviranomaisten, Eläketurvakeskuksen ja Kelan rekisterit (Lindström 2014, 404). Pääsääntönä pidetään normaalia ulosottoa (Lindström 2014, 404). Toistuvaistulon ulosmittauksen jatkuttua yhtäjaksoisesti vähintään vuoden, ulosottoa voidaan helpottaa myöntämällä vapaakuukausia. Vapaakuukausia annetaan tulorajaulosmittauksessa automaattisesti kaksi vuodessa ja muilla perusteilla velallisen pyynnöstä 1-3 vuodessa. (Linna & Leppänen 2015, 5).

Hakija voi kuitenkin halutessaan peruuttaa suppeaa ulosottoa koskevan rajoituksen hakemuksessaan, jolloin velallisen omaisuutta etsitään kuten tavallisessa ulosottoasiassa. Hakijalta tulee tiedustella, peruuttaako hän suppeaa koskevan rajoituksen, mikäli ulosotossa perittävänä oleva saatava kertyisi kokonaan tai saatavalle kertyisi valtioneuvoston asetuksella säädettyä suurempi määrä. Suppealla ulosottoasialla on sama oikeusvaikutus kuin tavallisella ulosottoasialla. Mikäli velalliselta ei ole löydetty riittävästi suppean ulosoton kohteena olevaa omaisuutta, annetaan hakijalle estetodistus. Saatavaa ei voida merkitä enää passiivisaatavaksi, eikä takaisinsaantikannetta voida nostaa suppean ulosoton jälkeen. (Rikalainen & Uitto 2008, 266–267.)

2.4.7 Helpotukset palkan ulosmittauksessa

Palkan ulosmittauksesta johtuvan liian ankaran lopputuloksen estämiseksi ulosottokaareissa säädetään varsin laajoista velallisen helpotuksista. Helpotukset ovat tapauskohtaisia ja lieventävät ulosmittauksen tasoa. Palkan ulosmittauksen helpotukset voidaan jakaa määrälliseen helpotukseen ja ajallisiin helpotuksiin. Määrällisessä helpotuksessa puututaan säännönmukaiseen palkkaerän suuruuteen ja ajallisissa helpotuksissa luovutaan tietyinä ajanjaksona kokonaan palkan ulosmittauksesta. Ajallisiin helpotuksiin lukeutuvat myös vapaakuukaudet, joihin voidaan turvautua, jos velallisella on takanaan pitkäkestoinen palkan ulosmittaus. Vapaakuukausia voidaan pitääkin keskeisimpänä kevennyskeinona palkan ulosmittauksessa. (Linna & Leppänen 2014, 265–266.)

Velallisen maksukyvyn oleellinen heikentyminen sairauden, työttömyyden, velallisen maksaman elatusavun tai muun erityisen syyn vuoksi, oikeuttaa säännönmukaista pienempään palkan ulosmittaukseen toistaiseksi tai määrätyksi ajaksi. Velallisen ei tarvitse erikseen pyytää säännön soveltamista, vaan helpotus annetaan viran puolesta. (Linna & Leppänen 2014, 267.) Pitkän työttömyysjakson jälkeen työllistyessä, velallinen on oikeutettu ulosmittauksen lykkäämiseen (UK 4:51.2 §). Lykkäystä voidaan antaa enintään neljä kuukautta työsuhteen alkamisesta. Työttömyyden kesto tulee ottaa huomioon lykkäyksen pituutta harkitessa. (Linna & Leppänen 2014, 269.)

Palkan ulosmittausta koskevat erityiset määrälliset rajoitukset, jossa osa nettopalkasta on jätettävä velallisen ja hänen perheensä toimeentulon turvaamiseksi.

Velallisen suojaosuuksista säädetään UK 4:48 §:ssä.

Velallisen suojaosuudet toistuvaistulon ulosmittauksessa	
Velallinen yksin	672,30 €
Velallinen +1 elatuksen varassa	913,50 €
Velallinen	1154,70 €

+2 elatuksen varassa	
Velallinen	1395,90 €
+3 elatuksen varassa	

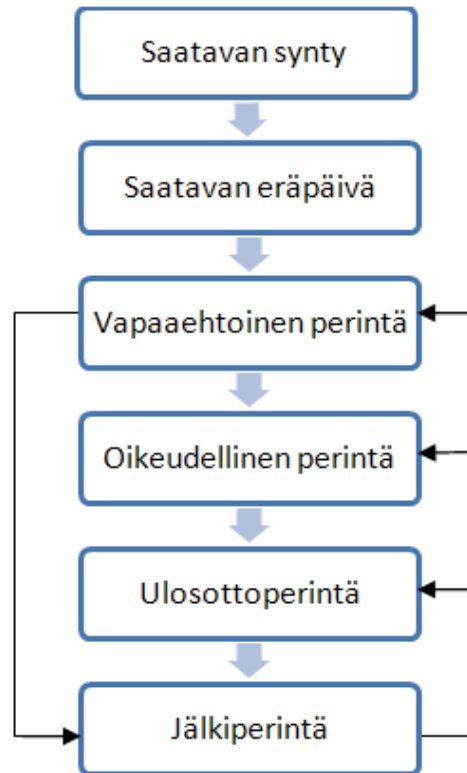
Suojaosuus kalenterikuukaudessa 1.1.2017 lukien

3 Velallisen asema vapaaehtoisessa perinnässä ja ulosotossa

Velallisen asemaan liittyy oleellisia eroja, riippuen onko hän vapaaehtoisessa perinnässä vai ulosotossa. Oleellista on erottaa toisistaan vapaaehtoinen perintä ja oikeudellinen perintä. Vapaaehtoinen perintä alkaa maksumuistutuksesta ja päättyy maksuvaatimukseen. Vapaaehtoisessa perinnässä velallisen asemaan vaikuttaa maksuvaatimusten perintäkulut ja viivästyskorot. Oikeudellinen perintä alkaa haastehakemuksen kautta käräjäoikeuden tuomioon, joka taas on peruste ulosotolle. Oikeudellisessa perinnässä velalliseen asemaan vaikuttavat luottotietojen maksuhäiriömerkintä, oikeudenkäyntikulut, korkolain mukainen viivästyskorko ja mahdollinen varattomuusmerkintä.

3.1 Vapaaehtoinen perintä

Vapaaehtoista perintää kutsutaan niin sanotuksi ”yksityiseksi” perinnäksi, jolloin velkoja yrittää saada maksun velalliselta turvautumatta tuomioistuinten apuun. Vapaaehtoinen perintä on ulkoistettu kehittyneissä luottoyhteiskunnissa, kuten Suomessa. Tämä on johtanut siihen, että perintätoimista on tullut liiketoimintaa, jota harjoittavat voittoa tavoittelevat perintätoimistot. (Koulu & Lindfors 2013, 31.)

Kuvio 3. Perintäprosessin eri vaiheet (Rikalainen & Uitto 2008, 185).

3.1.1 Hyvä perintätapa

Saatavien perinnästä annetun lain (513/1999) 4 §:n mukaan perinnässä ei saa käyttää hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä sekä maksujärjestelyihin on suhtauduttava vastuullisesti. Samaan pykälään sisältyy perintään liittyviä kieltoja. Näiden kieltojen mukaan perinnässä ei saa antaa totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa tietoa maksun laiminlyönnin seurauksista tai muista velallisen kannalta merkityksellisistä asioista eikä aiheuttaa velalliselle kohtuuttomia kuluja tai tarpeetonta haittaa. Velallisen yksityisyydensuojaa ei myöskään tule vaarantaa.

Laki saatavien perinnästä on tarkoitettu kattamaan kaikki sopimattomat painostuksen muodot ja epäasialliset menettelytavat (Rikalainen & Uitto 2008, 199). Hyvän perintätavan rikkomisen voi johtaa hallinnollisiin seuraamuksiin, kuten aluehallintoviraston tehostuneeseen valvontaan. Mikäli velkoja tai perintätoimis-

to menettelee hyvän perintätavan vastaiseksi, velallinen vapautuu kokonaan korvaamasta perintäkuluja. (Koulu & Lindfors 2013, 36.)

Hyvän perintätavan mukaista on myös velallisen rohkaiseminen velkojensa hoitamiseen. Tähän liittyvät velallisen tekemät yhteydenotot maksujärjestelyjen osalta. Puhelimitse tehtyjen yhteydenottojen kustannuksien tulisi olla hyvän perintätavan mukaisia, eli velalliselle ei tulisi aiheuttaa tarpeettomia kuluja. Kuluttaja-asiamiehen linjaus onkin, ettei ammattimaisessa perinnässä tule periä puhelinpalveluista perushinnan ylittäviä maksuja. (Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2014.)

Velalliselle ei tule antaa hyvän perintätavan vastaisia tietoja, kuten seuraavassa hovioikeuden ratkaisussa ilmenee. Turun hovioikeuden 25.10.2012 antamassa ratkaisussa S 12/318 perintäyhtiö oli antanut loppulaskussa virheellisiä tietoja oikeudellisen perinnän vaiheesta ja samalla toiminut hyvien perintätapojen vastaisesti. Velallisen oikeusaseman kannalta oli olennaista, oltiinko oikeudelliseen perintään ryhdytty vai ei. Velallinen oli myös selvittänyt maksaneensa loppulaskun ennen asiassa sanottua eräpäivää lukuun ottamatta oikeudellisesta perinnästä vaadittuja oikeudenkäyntikuluja. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi hovioikeus katsoi, ettei velkojalla ollut oikeutta vaatia saatavan perinnästä aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja.

3.1.2 Perintäkulut

Velallisen on korvattava perinnästä velkojalle aiheutetut kohtuulliset kulut. Kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon saatavan suuruus, suoritettu työmäärä, perintätehtävän tarkoituksenmukainen suoritustapa ja muut seikat. Perintäkulujen suuruus on suurempi saatavan summien kasvaessa, koska ne vaativat enemmän vastuuta sekä erityistä huolellisuutta. (Rikalainen & Uitto 2008, 209.) Saatavien perinnästä annetun lain 10 §:n mukaan perintäkulujen korvausvelvollisuus perustuu velkojan omiin perintätoimista aiheutuviin kuluihin sekä kuluihin, jotka aiheutuvat velkojalle toimeksisaajan korvauksista perinnän suorittamisesta. Mikäli velkoja tai perintätoimisto on kuitenkin menetellyt hyvän

perintätavan vastaisesti, velallinen ei ole velvollinen korvaamaan perintäkuluja. (Koulu & Lindfors 2013, 36.) Maksun laiminlyömisestä aiheutuu velalliselle korvausvelvollisuus perintäkuluihin, johon sovelletaan aiheuttamisperiaatetta (Koulu & Lindfors 2013, 39).

Laissa säädettyjä perintäkulujen enimmäismääriä kutsutaan taksoiksi. Taksan suuruus on maksumuistutuksessa enintään viisi euroa, maksuvaatimuksen 14 – 50 euroa, riippuen saatavan pääomasta. (Koulu & Lindfors 2013, 40.) Velkojan korkeammat todelliset kustannukset kuitenkin mahdollistavat enimmäismääristä poikkeamisen (Perintälaki 10a.3 §). Perintätoimien lukumäärä on rajoitettu kahteen (perintälaki 10c §), mutta rajoitussäännöksestä voidaan poiketa, mikäli niihin on ollut erityinen syy, kuten velallisen antamat väärät tiedot tai maksusuunnitelman noudattamatta jättäminen. Velalliselle on eriteltävä syyt, joiden takia toteutettuun perintään on ollut erityinen aihe. Perintäkulujen määrän kasvua rajoittaa velallisen kokonaisvastuu (perintälaki 10d §.) Se tarkoittaa sitä, että yhdestä ja samasta kuluttajasaatavasta saa vaatia perintäkuluja enintään 60 euroa, jos saatavan määrä on enintään 100 euroa. Pääoman kasvaessa, myös enimmäismäärä nousee, joten yli 1000 euron saatavassa perintäkulujen enimmäismäärä nousee 160 euroon. Kuten aiemmin, myöskään perintäkulujen enimmäismäärän sääntö ei ole ehdoton, vaan siitä voidaan poiketa, mikäli velkojan todelliset perintäkulut ovat suuremmat sekä perintä on ollut poikkeuksellisen haastavaa. (Koulu & Lindfors 2013, 41.) Vapaaehtoisen perinnän perintäkulujen, kuten ulosoton kulujen osalta, kertyy viivästyskorkoa, joka on korkolain (633/1982) 4 §:n mukaan 7 prosenttiyksikköä isompi, kuin Suomen pankin ilmoittama viitekorko.

3.2 Ulosoton vaikutukset

Ulosotolla on velallisen asemaan merkittäviä vaikutuksia. Ulosoton seurauksena velallisen hoidettavaksi tulee myös maksuja, kuten ulosottomaksut ja täytäntöönpanokulut. Keskeisin vaikutus koskee kuitenkin velallista, joka ulosmittauksen seurauksena menettää omistajan normaalin määräysvallan omaisuuteen. Seuraavaksi tarkastellaan näitä vaikutuksia tarkemmin.

3.2.1 Ulosoton oikeusvaikutukset

Velallinen menettää ulosotossa omistajan normaalin määräysvallan omaisuuteen. Tällöin ulosmitattua omaisuutta koskee määräämiskielto. Määräämiskielon avulla suojataan hakijaa velallisen toimilta ulosmittauksen jälkeen. Velallinen ei saa ulosmittauspäätöksen jälkeen ilman ulosottomiehen lupaa luovuttaa tai pantata ulosmitattua omaisuutta tai muutoin määrätä siitä (UK 4:37). Ulosmitatun omaisuuden määräysvalta siirtyy ulosottomiehelle. Määräysvallan lisäksi ulosottomiehellä on kuitenkin vastuu ulosmitatun omaisuuden huolehtimisesta. Ulosmittauksesta huolimatta velallinen säilyy rajoitetusti omaisuuden omistajana siihen saakka, kunnes omistusoikeus siirtyy ostajalle. Määräämiskieltoa rikottaessa ulosmittauksen oikeusvaikutukset ulottuvat myös sivulliseen, jolle velallinen on luovuttanut ulosmitattua omaisuutta. (Linna & Leppänen 2015, 223–224.) Vaikka ulosmittauksen seurauksena ulosmitatun omaisuuden määräysvalta siirtyy ulosottomiehelle, säilyy velallinen kuitenkin omaisuuden omistajana aina siihen saakka, kunnes omistusoikeus siirtyy mahdolliselle ostajalle. Määräämiskielto säilyy koko ulosmittaustilan ajan, mutta päättyy mikäli ulosottomies peruuttaa ulosmittauksen muutoksenhaun johdosta. Määräämiskieltoon piiriin kuuluu kaikki ulosmitattu omaisuus. (Linna & Leppänen 2015, 225–226.)

Ulosottomenettelyn päätyttyä varattomuusesteeseen, annetaan estetodistus. Varattomuusesteessä täytäntöönpanoa ei pystytä suorittamaan loppuun velallisen varattomuuden takia. Tällöin velalliselta ei myöskään ole löytynyt ulosmittauskelpoista omaisuutta. (Linna & Leppänen 2014, 633–634.) Varattomuusesteen seurauksena on yleensä myös maksuhäiriömerkintä. (Linna & Leppänen 2014, 635). Varattomuusesteen lisäksi ulosottomies voi ilmoittaa luottotietorekisteriin pitkäkestoisesta ulosottomerkinnästä, eli velallisen tuloja on ulosmitattu yhtäjaksoisesti 18 kuukautta (Takuusäätiö 2017).

Luottotietolain (527/2007) 4:18.1 §:n mukaan viranomaisen ilmoittamat maksuhäiriömerkinnät säilyvät luottotietorekisterissä kolme vuotta tiedon tallentamisesta rekisteriin. Tavallisimmin maksuhäiriömerkintä tulee kuitenkin, kun velkoja hakee maksutuomiota velkaan ja sitä peritään ulosotossa. Tällöin käräjäoikeus

ilmoittaa merkinnästä luottotietorekisteriin. Ennen maksutuomion hakemista, velkojan tulee ilmoittaa toimistaan velalliselle erillisellä perintäkirjeellä. Maksuhäiriömerkinnät pysyvät rekisterissä kolmen vuoden ajan, mutta sen pituus voi kuitenkin vaihdella. Merkintä voi poistua kahden vuoden kuluttua, jos velallinen maksaa velkansa kokonaan pois, eikä saa uusia merkintöjä tuona aikana. Velallisen saadessa uuden maksuhäiriömerkinnän, edellisen merkinnän kesto pitee neljään vuoteen. (Takuusäätiö 2017.)

3.2.2 Velallisen erottamisetu

Velallisen erottamisedusta säädetään UK 4:21–23 §:ssä. Se tarkoittaa, ettei ulosottomies voi ulosmitata tavanomaisia esineitä tai muuta omaisuutta. Erottamisedun tarkoituksena on suojella velallisen ja hänen perheensä toimeentuloa ja kodin perusesineistöä. Erottamisetu koskeekin vain velallista, joka on luonnollinen henkilö, eli etu ei koske velallisia oikeushenkilöitä, esimerkiksi yhtiötä. (Linna & Leppänen 2015, 68.) Erottamisedun piiriin kuuluvat velallisen ja hänen perheensä käytössä oleva tavanomainen koti-irtaimisto ja kohtuullisen tarpeen mukaiset henkilökohtaiset esineet (UK 4:21.1 §). Tavanomaiseen koti-irtaimistoon luetaan huonekalut, useimmat kodinkoneet, sekä vapaa-ajan viettoon kuuluvat laitteet, kuten matkapuhelin tai tietokone. Erottamisetu ei kuitenkaan koske arvohuonekaluja tai tavallista arvokkaampaa viihde-elektronikkaa, kuten arvokasta kotiteatterijärjestelmää. Kohtuullisen tarpeen mukaisia henkilökohtaisia esineitä ovat vaatteet, kihla- ja vihkisormukset, harrastusvälineet tai vammaan vuoksi tarvittavat apuvälineet. Kohtuullisuutta arvioidessa otetaan huomioon omaisuuden arvon lisäksi velallisen ja hänen perheensä tarve. (Linna & Leppänen 2015, 70.) Ulosmittauksesta erotetaan myös esineet, joilla on erityisen paljon tunnearvoa, sekä velalliselle tarpeelliset työvälineet ja niihin rinnastettavat esineet (Linna & Leppänen 2015, 71).

Velallisen erottamisedun piiriin kuuluvat velallisen kohtuullisen tarpeen mukaiset henkilökohtaiset esineet, mutta eivät tavanomaista arvokkaammat ja laadukkaammat esineet, kuten korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 2004:136 katsotaan. Ulosottovelallisen L:n varastetusta polkupyörästä vakuutuksen pe-

rusteella maksettu korvaussaatava oli ulosmitattu. Kysymys oli korkeimmassa oikeudessa siitä, koskeeko erottamisetu myös esineen sijasta tullutta vakuutuskorvaussaatavaa. Korkein oikeus katsoi, että erottamisetu voi koskea myös esineestä velalliselle maksettua vakuutuskorvausta, mutta kun käsillä olevassa tapauksessa kyseessä oli tavanomaista arvokkaampi ja laadukkaampi polkupyörä, sitä ei voitu pitää kohtuullisen tarpeen mukaisena esineenä. Näin ollen polkupyörä ei olisi ollut erotettavissa ulosmittauksesta L:n henkilökohtaisena esineenä.

3.2.3 Ulosoton maksut

Velalliselta sekä velkojalta peritään ulosottomaksuja. Näitä ns. taulukkomaksuja peritään velallisen kulloinkin kertyneestä suoritteesta tai lyhennyksestä. Jokaisesta ulosottoasiasta taulukkomaksu peritään erikseen. Velvoitteita, jotka on tuomittu velallisen maksettavaksi samassa täytäntöönpanoperusteessa, pidetään yhtenä ulosottoasiana. (Rikalainen & Uitto 2008, 269.) Mikäli ulosotto päättyy estetodistuksen antamiseen tai jos hakija peruuttaa ulosottohakemuksensa, tulee hänen maksaa käsittelymaksu. Ulosotto ei kuitenkaan peri käsittelymaksua hakijalta, jos saatava kertyy ulosotosta kokonaisuudessaan. (Lindfors 2014, 431.) Eräissä tapauksissa ulosottomaksuja ei kuitenkaan peritä. Ulosottomaksuja ei peritä 1) rangaistuksen, 2) menettämisseuraamuksen, 3) uhkasakon, 4) elatusavun tai 5) lapselle vahingonkorvauksena maksettavan asian täytäntöönpanosta, eikä 6) asioista, jotka on laissa säädetty maksuttomiksi. Ulosottomaksuista vapautuu myös sellainen henkilö, jolle on myönnetty oikeusapua. (Linna & Leppänen 2014, 700.)

Täytäntöönpanokuluista puhutaan, kun ulosottomies käyttää täytäntöönpanossa ulkoista palvelun tarjoajaa tehtäviin, joihin ei vaadita ulosoton erityisosaamista (Koulu & Lindfors 2010, 93). Kihlakunnanulosottomiehen käyttämän asiantuntijan kulut ovat normaaleja täytäntöönpanokuluja, joista asianosaiset vastaavat UK 9 luvun mukaisesti. Mikäli velallinen osoittaa omaa aktiivisuutta asioiden selvittämisessä, kulut voidaan jättää erityisestä syystä osin tai kokonaan valtion vastattaviksi. (Linna & Leppänen 2014, 17). Kustannukset jätetään herkemmin

perimättä asianosaisen ollessa vähävarainen (Koulu & Lindfors 2010, 94). Täytäntöönpanomaksut ovat asuinhuoneiston hädössä 110 euroa ja muussa hädössä 225 euroa (Ulosottovirasto 2016).

Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa S 09/1029 kuluttajasaatavan perintäkuiluille maksettava viivästyskoron vaatimus voitiin hylätä haasteen tiedoksiantamista edeltäneen ajan osalta. Asiassa oli kyse siitä, mistä alkaen perintäkuiluille on maksettava viivästyskorkoa. Vastaajalle tiedoksiannetuissa haastehakemuksesta ei ilmennyt, oliko perintäkirjeissä vaadittu perintäkuiluille viivästyskorkoa tai kerrottu korkolain 6 §:n 2 momentin edellyttämiä tietoja. Näin ollen perintäkuiluille maksettava viivästyskorko voitiin haasteen tiedoksiantamista edeltäneen ajan osalta hylätä perusteettomana.

3.2.4 Ulosoton määräaika

Luonnolliselle henkilölle asetettu ulosottoperusteen mukainen maksuvelvoite vanhenee 15 vuodessa. Jos ulosottoperusteessa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai jos korvaussaatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen, valvontarangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun, maksuvelvoite vanhenee 20 vuodessa. (UK 2:24.1 §)

Vanhentumislain (2003/728) mukainen vanhentumisaika on ulosotossa viisi vuotta, jos saatavasta on hankittu tuomio tai muu ulosottoperuste. Kun normaali tai suppea ulosottoasia tulee vireille ulosotossa, saatavan vanhentumisaika katkeaa. Mikäli velallista ei tavoiteta ulosoton keston aikana, velkojan tulee erikseen katkaista saatavan vanhentumisajan kulumisen. (Lindfors 2014, 408–409.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2012:107 ulosottovelallisen A:n velka katsottiin vanhentuneeksi, kun hänen ei ollut selvitetty saaneen tietoa ulosottoasiasta velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Tapauksessa oli kyse siitä, mikä merkitys ulosottohakemuksella sekä ulosottomenettelyn päättymisellä estetilyksen- ja todistuksen antamiseen oli käsillä olevassa olosuhteissa velan vanhentumisen kannalta. Korkein oikeus

katsoi, ettei A saanut esitetyn selvityksen mukaan tiedokseen vireilletuloilmoitusta, ulosmittauksen ennakkoilmoitusta tai jälki-ilmoitusta ja näin ollen ulosottoasian vireillepano ei ole johtanut velan vanhentumisen katkaisemiseen. Tuomiolauselmassaan korkein oikeus totesi A:n vapautettavan kaikesta korvausvelvollisuudestaan saatavien vanhentumisen vuoksi.

3.3 Ulosoton asianmukaisuus ja rehabilitaatio

Ulosottokaaren 1:7 §:ssä säädetään kihlakunnanvoutien velvollisuuksista. Heidän tulee valvoa, että kihlakunnanulosottomiehet ja 8 §:ssä tarkoitetut muut virkamiehet noudattavat heille annettuja määräyksiä sekä hoitavat annetut tehtävät lainmukaisesti ja asianmukaisesti. (UK 1:7 §.) Tällä varmistetaan, ettei valvontatehtävää ymmärretä liian suppeasti pelkästään luvun 19 §:ssä tarkoitettussa merkityksessä (HE 83/2006 vp, 35). Asianmukaisuuden vaatimuksesta säädetään ulosottokaaren 1:19 §:ssä. Sen mukaan ulosottomiehen tulee toimia virkatehtävissään asianmukaisesti ja puolueettomasti. Täytäntöönpanotehtävät tulee suorittaa nopeasti aiheuttamatta vastaajalle tai sivulliselle suurempaa haittaa mitä täytäntöönpanon tarkoitus vaatii. Ulosottomiehen on myös edistettävä vastaajan omatoimisuutta ja asianosaisten välistä sovinnollisuutta. (UK 1:19 §.) Asianmukaisuudella tarkoitetaan menettelyllisen asianmukaisuuden lisäksi myös ulosottomiehen harkintavallan käytön asianmukaisuutta (HE 216/2001 vp, 45). Ulosottomenettelyn asianmukaisuudella tarkoitetaan ulosoton menettelyllisiä oikeusturvatakeita, kuten menettelyn oikeudenmukaisuus ja hyvän hallinnon vaatimukset (Linna & Leppänen, 42). Oikeusturvatakeiden tärkeimmät osa-alueet ovat käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta (PL 21.2 §).

Korkein oikeus on viitannut päätöksessään KKO 2014:48 ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuun Olsby v. Ruotsi 21.6.2012, joka koski pääsyä tuomioistuimeen ulosottoasiassa, jossa on ollut kyse pankkitilillä olevien varojen ulosmittauksessa ja niiden tilittämisestä, vaikka ulosmittauksen valitusaika ei ollut vielä päättynyt. Tapauksessa kiinnitettiin huomiota velallisen mahdollisuuden suojata omia etujaan asianmukaisesti ja toimenpiteen riitauttamiseen, joka vaikuttaa

hänen oikeuksiinsa. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi Ruotsin rikkoneen Olvsby-tapauksessa sopimusvelvoitteitaan, koska varojen tilitys oli tullut lainvoimaiseksi ennen ulosmittauspäätöstä koskeneen valitusajan loppuun kulumista. Ulosottovelallisella tuli myös olla mahdollisuus suojata omia intressejään.

Ulosoton asianmukaisuuteen kuuluu myös ulosottomiehen esteellisyyden sääntely, jolla edistetään puolueettomuuden vaatimusta. Ulosottoasiaa käsittelevän ulosottomiehen tulee olla esteetön, eli hänen tulee olla ulosottoasiassa puolueeton. (Linna & Leppänen 2014, 59.) Ulosottomiehen esteellisyyserusteista, eli ”jääveistä”, säädetään UK 1:15 §:ssä. Lain mukaan ulosottomies on esteellinen, kun hän tai hänen läheisensä ovat asianosaisena ulosottoasiassa. Ulosottomies voi olla esteellinen myös siinä tapauksessa, jos hän on tietyssä asemassa ulosottoasian asianosaisena olevassa yhtiössä. Esteellisyyden aiheuttaa myös niin sanottu intressijäävi, jolloin ulosottoasiasta on mahdollista koitua ulosottomiehelle tai hänen läheisilleen hyötyä tai haittaa. (Linna & Leppänen 2014, 61–62.)

Yksi ulosoton keskeisimmistä periaatteista on UK 1:19 §:ssä mainittu vastaajan ja asianosaisten sovinnollisuuden edistäminen. Tämä on osa nykyaikaisen ulosottolaitoksen rehabilitaatiotehtävää, jonka tarkoituksena on saada velallinen ulosotosta huolimatta takaisin taloudellisten asioidensa hallintaan. (Linna 2008, 46.) Rehabilitaatio tarkoittaa velallisen toimintakyvyn ennallistamista. Ulosoton pääasiallisen tavoitteen, saatavan perinnän lisäksi, ulosottomenettelyssä on paljon velallisia suojaavia piirteitä, kuten ulosottooperusten määräaikaisuus ja sitä kautta saatavan vanhentuminen. Nämä ovat osaltaan edesauttaneet pyrkimystä velallisen toimintakyvyn ennallistamiseen. (Linna & Leppänen 2014, 3–4.)

Maksukyvyn palauttamisen filosofia Suomessa ulottuu 1990-luvun lamaan, jolloin otettiin käyttöön moderni insolvenssilainsäädäntö, johon sisältyivät laki yrityksen saneerauksesta (YrSanL) ja laki yksityishenkilön velkajärjestelyistä (VJL). Sen myötä ajatustapa muuttui velkojan ja velallisen ongelmista yhteiskunnan ja talousjärjestelmän ongelmiin. (Koulu & Lindfors 2013, 46–47.) Rehabilitaatiolla pyritään estämään yksilön kärsimyksiä ja yhteiskunnan kustannuksia, kun velallisen taloudellinen tilanne normalisoituu. Rehabilitaatiotavoitetta

voidaan toteuttaa passiivisesti tai aktiivisesti. Passiivisella rehabilitaatiolla suojataan velallista perinnän intensiteetin rajoittamisella määrällisesti sekä ajallisesti. Aktiivisessa rehabilitaatiossa velalliselta edellytetään aktiivisia toimia tilanteensa parantamiseksi, kuten maksusopimuksen mukaisten maksusuoritusten maksamista. (Linna 2009, 21.)

Maksusopimuksen sääntely ulosotossa on yksi velallisen rehabilitaation liittyvä oleellinen seikka. Sen avulla voidaan sopia, mitkä varat kohdennetaan hakijan saataville tai saatavan osille. Koronmaksuvelvollisuuteen puuttumalla voidaan vaikuttaa olennaisesti velallisen taloudellisen tilanteen kohentumiseen. Ulosottomiestä velvoittaa UK 1:19 §:n säännös, jonka mukaan ulosottomiehen tulee sopivalla tavalla edistää vastaajan omatoimisuutta ja asianosaisten välistä sovinnollisuutta ulosottoasiassa. (LaVM 5/2006 vp, 11.) Osapuolien välinen sovinnollisuus on molempien eduksi, esimerkiksi silloin, kun velkoja myöntämällä pienen maksuhelpotuksen, saakin velalliselta tosiasiallisesti paremman suorituksen saatavalleen. Ulosottomiehen tulee edistää sovinnollisuutta kuitenkin ulosottoasian rajoissa sopivalla tavalla. (Linna & Leppänen 2014, 51.) Ulosottoakarein 1:20 §:n mukaan ulosottomiehen on omatoimisesti ilmoitettava velalliselle tämän oikeudesta pyytää ulosoton määrän rajoittamista sekä antaa asianosaisille tarvittaessa ohjausta ja tietoja ulosottoasiassa ja täytäntöönpanon vaiheesta (UK 1:20 §).

Ulosottoviranomaisia edellytetään verkostoitumaan muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, jolla pyritään paremmin huolehtimaan ulosottovelallisten kokonaisvaltaisesta elämänhallinnasta. Tavoite merkitsee ulosottomiehille perinteisestä toimenkuvasta poikkeavaa roolia rehabilitaation edistämiseksi. (Koulu & Lindfors 2010, 419.) Ulosottoviranomaisten yhteistyö muiden viranomaisten kanssa velallisen rehabilitaation edistämiseksi tulee olemaan keskeistä (Linna 2008, 46).

3.4 Velallisen aseman parantaminen

Velallisen erottamisetuun kiinnitettiin huomiota vuoden 1997 uudistuksessa, jolloin erottamisedun piiriin lisättiin velallisen ja hänen perheensä tavanomainen koti-irtaimisto sekä kohtuullisen tarpeen mukaiset henkilökohtaiset esineet. Edellä mainittujen esineiden lisäksi, lisättiin erottamisedun piiriin esineet, joilla on erityisen suuri henkilökohtainen tunnearvo. (HE 8/1997 vp, 3.)

Hallituksen esityksellä (HE 216/2001) pyrittiin parantamaan ulosoton asianmukaisuutta, puolueettomuutta ja avoimuutta sekä kuulemista ja päätöksen perustelemista koskevilla säännöksillä ulosottomenettelyä niin, että oikeusturva ja viranomaismenettelylle perustuslaissa asetetut vaatimukset toteutuisivat aikaisempaa paremmin. Tämän lisäksi ulosottoviranomaisen esteellisyysperusteita tiukennettiin jonkin verran.

Hallituksen esityksellä pyrittiin vähentämään ulosoton pitkäkestoisuuden haittoja lisäämällä silloiseen ulosottolakiin säännökset ulosoton enimmäiskestosta. (HE 216/2001 vp). Ulosoton 15 vuoden määräaika koski luonnollista henkilöä vastaan annettuja ulosottoperusteita. Velkojan ollessa luonnollinen henkilö määräaika olisi 20 vuotta. (HE 216/2001 vp, 19.) Ulosoton enimmäiskestolla pyritään lähentämään ulosottomenettelyä ja yksityishenkilön velkajärjestelyä toisiinsa (HE 216/2001 vp, 17). Ulosottolain kokonaisuudistuksen myötä luovuttiin oikeuspaikka- eli forum-säännöksistä. Tämä tarkoitti sitä, että ulosottohakemukset voidaan lähettää minkä tahansa paikkakunnan ulosottovirastoon. (Koulu & Lindfors 2013, 185.)

Palkan ulosmittausta on kehitetty paljon vuosien saatossa helpottamaan velallisen asemaa. Vuonna 1997 otettiin käyttöön vapaakuukausijärjestelmä, jonka avulla ulosmittaus pystyttiin keskeyttämään määräajaksi ulosoton jatkuttua yhtäjaksoisesti vuoden (HE 8/1997 vp, 2). Velalliselle on annettava tulorajaulosmittauksessa vuosittain viran puolesta kaksi vapaakuukautta. Velallisen pyynnöstä on kuitenkin mahdollista hakea enintään kolmea vapaakuukautta vuosittain muilla perusteilla. (UK 4:53 §.) Edellytyksenä näihin on, että velallisen elin- tai välttämättömät asuinkustannukset ovat ulosmittauksen jälkeen jäävään mää-

rään korkeat. Ulosottovelallisella voi kuitenkin olla myös erityinen syy, kuten tärkeä kertahankinta. (HE 13/2005 vp, 83). Vapaakuukausijärjestelmä onkin ollut merkittävä pitkäkestoisen palkan ulosmittauksen lievennys (Linna & Leppänen 2014, 266). Velallisen maksukyvyyn ollessa heikentynyt sairauden, työttömyyden, velallisen maksaman elatusavun tai muun erityisen syyn vuoksi, ulosmitataan palkasta toistaiseksi tai määrätynä aikana säännönmukaista pienempi määrä (UK 4:51.1 §).

Ulosottomenettelyä uudistettiin vuonna 2003, jolloin korostettiin ulosoton sovinnollisuutta. Tuolloin lisättiin säännös ulosottomiehen velvollisuudesta edistää vastaajan omatoimisuutta ja asianosaisten välisestä sovinnollisuudesta. (Linna & Leppänen 2014, 51.) Jossakin tapauksissa ulosottomiehen tulee ottaa vastaan velallisen maksusuunnitelman nojalla maksamia suorituksia, maksukiellon ja palkan ulosmittauksen sijasta (UK 4:59 §). Uudistuksen myötä ulosottomenettelyyn liitettiin ajatus asianmukaisuudesta. Tämä näkyy UK 1:19 §:n asianmukaisuuden vaatimuksesta, jonka mukaan ulosottomiehen tulee toimia virkatehtävissään asianmukaisesti ja puolueettomasti. (Linna & Leppänen 2014, 41.) Menettelyuudistus päivitti myös ulosoton esteellisyyttä koskevia säännöksiä. Sääntelyä tiukennettiin ulosoton asianmukaisuuden ja puolueettomuuden osalta aikaisempaan verrattuna. Samalla esteelisyssäntelyn myötä, suojattiin asianosaisten luottamusta ulosottomiehen puolueettomuuteen. (Linna & Leppänen 2014, 59.)

Vuoden 2006 uudistuksessa ulosottolakiin lisättiin säännökset palkan ulosmittauksen lykkäämisestä työttömyyden jälkeen. UK 4:51.2 §:n mukaan palkan ulosmittausta voidaan lykätä, jos velallinen on ollut jo ennen ulosottoa pitkään työttömänä ja jollei hakijan maksunsaanti olennaisesti vaarannu. Lain perusteiden mukaan pitkänä työttömyytenä pidetään aina vähintään vuoden yhtäjaksoisesti kestänyttä työttömyyttä. Lykkäyksen edellytyksenä on myös se, ettei velallinen lopettaisi työsuhdetta palkan ulosmittauksen lykkäämisen päätyttyä. (HE 13/2005 vp, 82.) Ulosottolain merkittävä uudistus koski eri tuloluokkien palkan ulosmittauksen osuutta. Pienituloisten velallisten jätettävää määrää lisättiin, kun taas suurituloisten määrää pienennettiin. (HE 13/2005 vp, 20.)

Ulosottolain esitöissä pyrittiin edistämään vaihtoehtoisia perintäkeinoja. Esitöissä painotettiin ulosoton joustavuuden parantamista ja lisäämällä säännökset vaihtoehtoisista perintäkeinoista, kuten maksusuunnitelmasta- ja sopimuksesta (HE 13/2005 vp, 5). Ulosottokäytännössä vaihtoehtoiset perintäkeinot on otettu käyttöön ja palvelevat yleensä sekä velallisen että velkojan etua. (HE 13/2005 vp, 16).

Lakivaliokunnan mietinnössä on kiinnitetty huomiota palkan ulosmittauksen laskemisen vaikeuteen, ja mainitseekin oikeusministeriön laatineen laskurin käytännön toiminnan helpottamiseksi. Valiokunta kehuu mietinnössään ratkaisua hyväksi, sillä se auttaa ulosottovelallisia valvomaan palkkojensa pidätyksien suuruutta. Tämän lisäksi valiokunta korostaa ulosottomiehen neuvontavelvollisuutta, jonka tärkeyttä tulee panostaa heidän koulutuksessaan. (LaVM 5/2006 vp, 8.) Ulosottokaaren esityössä ehdotettiin lisättäväksi säännös ulosoton määraajoista. Saatava vanhentuisi lopullisesti sen syntyperästä riippumatta 15 tai 20 vuodessa (HE 83/2006 vp, 22).

Saatavien perinnästä annettu laki uudistettiin 2013, jolloin parannettiin huomattavasti velallisen asemaa vapaaehtoisessa perinnässä. Lain esitöissä (HE 57/2012 vp) kiinnitettiin huomiota tehokkaampaan hyvän perintätavan noudattamiseen ja kohtuuttomien perintäkulujen ehkäisyyn. Edellä mainittujen muutoksien lisäksi lisättiin mahdollisuus velalliselle hakea maksutuomiota. Velalliselle lisättiin myös oikeus saada perintä keskeytettyä. Uudistuksessa huomioitiin, että velallisella saattaa olla perintäkuluja sekä oikeudellisesta perinnästä aiheutuvia kuluja, jolloin velallisen kannalta olisi edullista periä saatavat keskitetysti ulosoton kautta. Uudistuksen tavoitteena olikin lisätä velalliselle mahdollisuus vaikuttaa ulosottomenettelyyn. (HE 57/2012 vp, 16.) Verkkopalvelujen kehittyminen perintätoimistojen yhteydenpitovälineenä on vähentänyt perintätoiminnan kustannuksia. Tämän seurauksena muodostuneiden kustannussäästöjen tulisi koskea myös velallisia. Kohtuuttoman suurien perintäkulujen seurauksena on velallisten velkaantuminen ja ongelmien lisääntyminen, joten perintäkulujen enimmäismäärissä otetaan huomioon periaate, jossa perintäkulujen määrän on oltava kohtuullinen suhteessa saatavan suuruuteen. (HE 57/2012 vp, 17.)

Ulosottovelallisen asemaan tehdään myös parannuksia tulevaisuudessa, joista esimerkkinä seuraava oikeusministeriön ulosoton kannustinloukkutyöryhmän julkaisu. Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi ulosottokaaren muuttamisesta, on otettu kantaa ulosottovelallisen kannustinloukkuihin. Esityksessä ehdotetaan, että vähintään 258 päivää työttömänä olleet ulosottovelalliset saisivat suoraan pyynnöstä lykkäystä palkan ulosmittaukseen, jos he työllistyessään ovat tulorajulosmittauksen piirissä. (OMML 38/2017, 9.) Tavoitteena on helpottaa ulosottovelallisen asemaa parantamalla työttömien velallisten kannustimia ottaa vastaan työtä. (OMML 38/2017, 32).

3.4.1 Maksusuunnitelma

Ulosottomies voi vahvistaa velalliselle maksusuunnitelman toistuvaistulon ulosmittauksessa tulon maksajalle annettavan maksukiellon sijasta. Maksusuunnitelman avulla velallinen voi maksaa vapaaehtoisesti suunnitelman mukaisen määrän. (Linna & Leppänen 2015, 5–6). Silloin työnantaja maksaa velalliselle koko nettopalkan ja velallinen maksaa itse ulosottoon menevät suoritukset ulosottomiehelle. Ulosottomiehen tehtävänä onkin arvioida, onko velallinen tarpeeksi luotettava ja maksukykyinen maksusuunnitelman noudattamiseksi. (Linna & Leppänen 2015, 281). Ulosottomies tarkistaa vuosittain velallisen tulot. Mikäli velallinen ei maksa suunnitelman mukaisia maksuja ajallaan, maksusuunnitelma raukeaa ja ulosottomies ulosmittaa kyseisen toistuvaistulon. (Linna 2008, 103–104.) Maksusuunnitelman varmistamiseksi ulosottomies voi suorittaa turvaavan ulosmittauksen (UK 4:62.1). Velallisen maksusuunnitelman mukaan suoritettavat varat katsotaan suoraan ulosmitatuiksi (Linna & Leppänen 2015, 282).

3.4.2 Maksusopimus

Velallisen ja hakijan välistä sopimusta palkan ulosmittauksen toimittamisesta kutsutaan maksusopimukseksi. Maksusopimus perustuu vapaaehtoiseen velkojen järjestelyyn asianosaisten välillä, joka taas on luonut ulosmittaukseen tah-

donvaltaisen elementin aikaisempiin käytäntöihin nähden. (Linna & Leppänen 2015, 282.) Maksusopimus on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun velallisen velkojen suuruus on määrältään suuria, mutta lukumäärältään vähäisiä (HE 13/2005 vp. 90).

Maksusopimuksen täytyy olla kirjallinen eikä sopimusta voida pitää kohtuuttomana (UK 4:60.1 §). Ulosottomiehen tulee ehdottaa tarvittaessa maksusopimusta ja muutenkin edistää asianosaisten välistä sovinnollisuutta, samalla myötävaikuttaen sopimuksen syntymistä (Linna & Leppänen 2015, 284). Ulosottomiehen on mahdollista laatia maksusopimus, jonka jälkeen osapuolet hyväksyisivät sen. Hänen tulee kuitenkin toimia UK 1:19:n puitteissa, puolueettomasti ja muutenkin asianmukaisesti. Maksusopimuksella asianosaiset sopivat palkan ulosmittauksen ehdoista. Tällä tavalla osapuolet voivat hyötyä enemmän lakisääteiseen palkan ulosmittaukseen verrattuna. Velkoja voi esimerkiksi luopua osasta saatavaansa velallisen lakisääteisiä suurempia maksueriä vastaan. Maksusopimuksessa voidaan myös rajoittaa ulosoton kestoa, alentaa ulosotto-perusteen mukaista saatavan määrää ja alentaa korkoa tai poistaa kulut kokonaan. Asianosaiset voivat jopa sopia varojen kohdentamisesta eteenkin silloin, kun velallinen on ollut pitkään ulosotossa. Maksusopimusten tulee olla kattavia ja ulosottomiehen hyväksymiä. Ulosottomiehellä on harkinnanvaraa kriteerien täyttymisen arvioinnin suhteen, mutta epätasällista maksusopimusta ei voi hyväksyä. (Linna & Leppänen 2015, 284–285).

Maksusopimus toteutetaan toistuvaistulon ulosmittauksella. Vaihtoehtoisesti velallinen maksaa sopimuksen mukaiset suoritukset omatoimisesti. Tässä tapauksessa vältetään antamasta maksukieltoa velallisen työnantajalle tai muulle tulon maksajalle. Maksusopimusten ongelmana on velallisen mahdolliset uudet saavat, jotka eivät ole mukana sopimuksessa. (Linna 2008, 105.)

3.5 Muutoksenhaku ulosotossa

Ulosoton summaarisesta menettelystä johtuen, ulosottomiehen tulee toimia riipeästi ja joutisuusvaatimuksen puitteissa. Tämä lisää virheherkkyyttä, joten

vastapainoksi ulosotossa on tehokas oikeussuojajärjestelmä. Ulosottomiehen on mahdollista korjata itsenäisesti kihlakunnanvoudin avustuksella yksinkertaiset asiavirheet tai asiakirjoissa olevat lasku- ja kirjoitusvirheet. Tätä kutsutaan itseoikaisuksi. Keskeinen muutoksenhakukeino on kuitenkin ulosottovalitus, jolla haetaan muutosta ulosottomiehen päätöksiin ja tosiasiallisiin täytäntöönpanotoimiin. (Koulu & Lindfors 2010, 160–161.) Ulosottovalituksia käsittelee käräjäoikeudet. Käsittelypaikka määräytyy siellä, missä täytäntöönpanotoimi on suoritettu. Ensimmäisenä muutoksenhakuasteena toimivat käräjäoikeudet, joiden päätöksistä voidaan valittaa hovioikeuteen ja sieltä edelleen korkeimpaan oikeuteen. (Linna 2008, 245–246.)

Ulosottoasioissa voidaan valittaa täytäntöönpanotoimista ja ulosottomiehen päätöksestä (UK 11:1.1 §). Jokainen vaihe on ulosotossa erikseen muutoksenhakukelpoinen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sivullinen voi hakea muutosta ulosmittauksen lisäksi myös myynnin ja varojen jaon osalta. (Linna 2008, 247.) Valmistelutoimista, jotka ennakoivat tulevaa päätöstä tai toimea, ei kuitenkaan voida valittaa (Linna 2008, 246).

Seuraavassa korkeimman oikeuden esimerkissä havainnollistetaan ulosottovelallisen muutoksenhakuoikeutta. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2016:31 henkilökohtaiseen konkurssiin asetettu A valitti ulosottomiehen myyntipäätöksestä käräjäoikeuteen, vedoten kiinteistön myymiseen alihintaan, sekä siihen seikkaan, että hän olisi vastuussa veloista vielä konkurssin jälkeen. Käräjäoikeus jätti asian tutkimatta, vedoten siihen, että A:n valituksessa oli kyse kaupan peräytymisestä. Tätä seikkaa puolsi myös konkurssilain 17 luvun 12 §:n 1 momentti, jonka mukaan konkurssivelallisella ei ollut oikeutta puuttua omaisuuden realisointiin. Korkeimmassa oikeudessa oli kyse siitä, että oliko A:lla oikeus valittaa ulosottomiehen myyntipäätöksestä. Korkein oikeus katsoi, että A:n valitus tuli tutkia, koska ulosottomiehen tekemällä päätöksellä on voinut aiheutua A:lle välittömiä haitallisia seurauksia hänen jäädessä henkilökohtaiseen velkavastuuseen konkurssissa suorittamatta jäävistä saatavista. Näin ollen A:lla on ollut oikeus valittaa ulosottomiehen myyntipäätöksestä.

Keskeisenä vaatimuksena ulosottovalituksen tutkimiselle on, että muutosta haetaan johonkin päätökseen tai menettelyyn. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei ulosottomiehen käyttäytyminen tai hidastelu ole valituskelpoinen asia. (Linna 2008, 247.) Ulosottovalituksen tutkimisen takarajana toimii lopputilitys, jonka jälkeen voidaan valittaa vain mahdollisesta tilityksen virheestä (Linna 2008, 248). Valituskirjelmä tulee toimittaa päätöksen tehneen ulosottomiehen kansliin viimeistään kolmen viikon määräajan viimeisenä päivänä ennen virka-ajan päättymistä, joko kirjallisesti tai sähköisenä viestinä (UK 11:3.1 §).

Valituskirjelmä tulee sisältää: 1) valituksen kohteena oleva ulosottomiehen päätös, 2) yksilöity vaatimus ja seikat, joihin vaatimus perustuu, 3) todisteet ja mitä niillä halutaan näyttää toteen, 4) asiamiehen tai avustajan yhteystiedot. Mahdolliset kirjalliset todisteet tulee myös liittää valituskirjelmään. (Linna 2008, 250.) Ulosottomiehellä on velvollisuus ilmoittaa läsnä oleville, saako tiettyyn toimeen tai päätökseen hakea muutosta ja mitä valituksen osalta on noudatettava (UK 11:13 §). Ulosottomiehen muutoksenhakuohjaus mahdollistaa prosessin oikeaoppisen vireilletulon. Tällä varmistetaan, että asianosaisen on tietoinen ulosottovalituksen määräaikaisuudesta sekä valituskirjelmän sisällöstä. Samalla muutoksenhakuohjaus parantaa asianosaisen oikeusturvaa. (Määttä 2011, 94–95.)

4 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitä vaikutuksia ulosotolla on ulosottovelallisen näkökulmasta sekä pohtia hyötykö ulosottovelallinen millään tavalla ulosottoon pääsystä. Samalla opinnäytetyössä tarkasteltiin ulosottovelallisen asemaa vapaaehtoisessa perinnässä ja ulosotossa. Työ toteutettiin lainopillista tutkimusta hyväksi käyttäen, joten sääntelyn merkitys on luonnollisesti keskeisessä asemassa. Kuitenkaan pelkkä lainsäädäntö ei anna suoria vastauksia tutkimuskysymykseen, joten oikeustapauksilla, oikeuskirjallisuudella ja eteenkin lakien esitöillä, oli opinnäytetyössä korostunut merkitys. Ulosoton toiminta yleisellä tasolla myös kiinnostaa minua, ja olikin mielenkiintoista selvittää ulosoton sääntelyn taustoista, kehittymisestä ja sen merkityksestä yhteiskunnassa. Koin,

että opinnäytetyölle, jossa kartoitetaan ulosottovelallisen asemaa ja eritellään keskeinen ulosoton lainsäädäntö, oli tarvetta. Tämän lisäksi opinnäytetyössä havainnollistettiin lukijalle ulosottomenettelyn ja ulosmittauksen kulkua kuvioin, sillä kokonaiskuvan hahmottaminen tekstistä saattaa olla varsin haasteellista. Tämä työ osoittaa, ettei ulosoton tehtävänä ole vain toteuttaa ulosoton hakijan intressejä, vaan toimia puolueettomasti ja samalla edistää myös velallisen etua.

Ulosoton tehtävänä on toteuttaa ulosottoperusteen mukaiset veloitteet ja samalla vaikuttaa ihmisisten yleiseen maksumoraaliin. On myös maksuhaluttoman velallisen etujen mukaista, että viime kädessä ulosotossa pystytään vaikuttamaan hänen maksumoraaliinsa viranomaisten avulla. Ulosoton rooli länsimaisen yhteiskunnan maksuhalukkuuden myötävaikuttajana on siis keskeinen. Ulosottovelallisen aseman parantamiseksi on tehty paljon toimia, jotka puolestaan ovat lähentäneet ulosoton suhdetta yksityishenkilön velkajärjestelyyn nähden. Ulosottovelallista suojaa lainsäädäntö, jossa päällimmäisenä ovat ulosoton keskeiset periaatteet ja koko prosessin asianmukaisuus. Toisaalta ulosottokaari sanelee myös rajat ulosoton kestolle, siihen liittyville maksuille sekä ulosmitattavan omaisuuden määrälle. Lainsäädännön kautta pyritään ottamaan jokaisen ulosoton osapuolen näkökulmat ja edut huomioon, joista suurimpia positiivisia muutoksia on nauttinut viime aikana ulosottovelallinen. Näistä suurimpana muutoksena todettakoon ulosoton enimmäiskeston sääntely, jolla estettiin luonnolliseen henkilöön kohdistuva, kohtuuton ja elinikäinen ulosotto. Insolvenssimenettelynä ulosotto onkin saanut paljon vaikutteita rehabilitaatiosta ja on siirtymässä puhtaasta likvidaatiosovellutuksesta velallisen maksukyvyyn palauttamisen edistämiseen.

Ulosottomiehen rooli on ulosottovelallisen aseman kohentamisessa keskeinen. Ulosottomiestä velvoittavat täytäntöönpanotehtävän lisäksi lukuisat arvot ja periaatteet, joiden tehtävänä on paitsi ulosottomenettelyn tehokas suorittaminen, myös ulosottovelallisen oikeusturvan varmistaminen. Näistä esimerkkeinä ovat puolueettomuuden-, virallistoimintoisuuden- ja avoimuuden vaatimukset, jotka palvelevat ulosottovelallisen etuja. Ulosottomiehen oma aktiivinen toiminta leimaa myös ulosottomenettelyn kulkua. Hänen vastuullaan on esimerkiksi ulosottovelalliselle kulkeutuva informaatio, joka taataan viran puolesta, ilman ulosotto-

velallisen pyyntöä. Ulosottomiehen tulee nimenomaisesti informoida velallista tämän oikeudesta pyytää ulosoton rajoittamista, eteenkin vapaakuukausia. Tämä puolestaan edesauttaa ulosottovelallisen asemaa, kun otetaan huomioon hänen tilanteensa, jossa velallinen on hänen maksuvelvoitteiden laiminlyöntien seurauksena. Velallisen velkakierteen katkaisemisen edellytys voi olla ulosoton kautta tuleva maksuhäiriömerkintä, jonka avulla velallinen saa mahdollisuuden etsiä kunnollista ratkaisua velkaongelmiin.

Mitä sitten ovat nämä ulosottovelallisen konkreettiset hyödyt ulosottoon pääsystä? Ensinnäkin, ulosotto on viimeinen keino saada velallinen suorittamaan maksamatta jääneet saatavat ja samalla velallisen viimeinen mahdollisuus suoriutua veloistaan. Ulosotossa velallisen apuna toimii ulosottoviranomainen, jonka tehtävänä on informoida ja tukea velallista ulosottomenettelyn ajan. Vapaaehtoisessa perinnässä velallinen on tekemisessä voittoa tavoittelevien yhtiöiden kanssa, joita tosin ohjaa lainsäädännön hyvä perintätapa. Ulosotossa velallinen on vuorovaikutuksessa puolueettoman valtion viranomaisen kanssa. Ulosottomiehen rooli velallisen maksukyvyn palauttamisessa ja ohjaamisessa onkin merkittävä. Tällöin juurikin ulosotto voi olla se keino, jolloin ulosottovelallinen kokee asioidensa järjestyvän tulevaisuudessa. Oikeudellisesta perinnästä syntyvä maksuhäiriömerkintä voi myös estää velallista velkaantumasta lisää, jolloin velallisen on helpompi suoriutua veloistaan tulevaisuudessa.

Toiseksi, ulosottoon keskitetty perintä voi koitua velalliselle edullisemmaksi, kuin pelkkä vapaaehtoinen perintä. Kuten hallituksen esityksessä (HE 57/2012 vp) on mainittu, velallisen kannalta voi olla edullisempää, kun saatavia peritään keskitetysti ulosoton kautta. Tämä tulee eteenkin olennaiseksi silloin, kun velallinen on tarpeettoman ja tuloksettoman perinnän kohteena, jolloin hänen perintäkulut vain lisääntyvät. Velallinen voi tällöin keskeyttää vapaaehtoisen perinnän ja siirtyä oikeudelliseen perintään, jolloin kulujen kokonaismäärä jäisi pienemmäksi. Oikeudellisessa perinnässä ulosottomaksuista ovat vapautettu kokonaan mm. oikeusapua saavat henkilöt.

Kolmanneksi, ulosotto luo mahdollisuuden velalliselle suorittaa saatavien suorittaminen ulosmitattavalla omaisuudella. Velallisella ei ole välttämättä ollut halua

suoriutua veloistaan myymällä omaa omaisuuttaan, vaikka se saattaisi olla hänen kannaltaan edullista. Ulosottomiehen hallussaan olevat monipuoliset myyntitavat sekä sääntely myös takaavat sen, että myydystä omaisuudesta saadaan kunnollinen tuotto. Viimeisimpänä ulosottoon liittyvänä hyötynä ovat ulosoton kehittyminen kohti rehabilitaatiota ja lähentyminen kohti yksityishenkilön velkajärjestelyä. Ulosottovelallisen asemaan tehdyt parannukset vuosien saatossa ja mahdolliset tulevat muutokset edesauttavat ulosottovelallisen maksukyvyn ennallistamista. Ulosottovelallisella on nykyäänkin käytössään monia eri tapoja ja mahdollisuuksia suorittaa velkaansa. Ulosottovelallisen työllistymistäkin edistetään purkamalla kannustinloukkoja ja jo nyt olemassa olevilla vapaakuukausilla. Oikeudellisessa perinnässä ulosottovelallinen voi mahdollisesti päästä kiinni työelämään, mikä vapaaehtoisessa perinnässä ei välttämättä ole tuntunut houkuttelevalta. Ulosottovelallista koskevat myös suojaosuudet, jolloin hänelle maksettavasta palkasta saadaan ulosmitata vain tietty osuus.

Tutkimuksen lähteinä toimivat pääasiallisesti ulosottokaari ja sen esityöt. Tutkimuksessa otettiin huomioon myös ulosottokaaren edeltäjä, ulosottolaki ja sen esityöt. Opinnäytetyötä tehdessä sain huomata, että velallisen asemaan on kiinnitetty huomiota jo varsin varhaisessa vaiheessa, kuten aiemmin työstä ilmenee. Oikeuskirjallisuuden roolia ei tule työssä väheksyä, sillä lopulta pääsin käyttämään varsin monipuolista kirjallisuutta. Eteenkin mielenkiintoisen katsauksen ulosotto-oikeuden kehitykseen sain Itä-Suomen hovioikeuden oikeustieteellisen kirjaston kirjallisuudesta, jota pääsin hyödyntämään oikeustradenomiharjoitteluani suorittaessa. Olen myös tyytyväinen aiheeseen liittyviin oikeustapauksiin, joista pyrin saamaan oleellisimmat ratkaisut työhöni liittyen.

Opinnäytetyössä selvitettyä ulosottovelallisen asemaan liittyvää sisältöä voivat hyödyntää niin ulosoton viranomaiset kuin ulosottovelallisetkin. Toisaalta työn sisällön avulla henkilöt, jotka ovat vielä vapaaehtoisen perinnän kohteena, voivat punnita asemaansa ulosotossa ja ilman sitä. Kun velallinen tietää aihealueen sääntelyn, on helpompi verrata oikeuksiaan ja saada jopa toivoa velkojensa järjestelyyn. Ulosottoviranomaistenkin näkökulmasta työ antaa kertauksen heidän virantoimitusvelvollisuuteen ja lukuisiin periaatteisiin, mitkä ohjaavat heidän työskentelyään puolueettomana tahona. Opinnäytetyöni on hyvä lisä ulosottove-

lallisen aseman puntarointiin oikeustieteellisessä tutkimuksessa, koska pelkkä lainsäädäntö ei anna vastausta kaikkiin aihealueen kysymyksiin.

Tutkimusta on mahdollista jatkaa velkojan näkökulmasta. Onko ulosottovelallisen aseman parantaminen ja siirtyminen kohti rehabilitaatiota, vaikuttanut velkojan asemaan saatavien hakijana? Onko kehityssuunta ollut velkojalle suotuisaa vai onko velallisen saamat edut vaikuttaneet saatavien suuruuteen negatiivisesti? Tutkimusta voisi myös laajentaa kvalitatiivisella tutkimuksella, jossa haastateltaisiin velallisia eri vaiheessa ulosottoa. Tällä tavalla saataisiin monipuolinen näkemys siitä, mitä mieltä itse velalliset olisivat ulosottoprosessista ja miten he näkevät asemansa ulosotossa.

Lähteet

- Bräysy, P. 2017. Ulosottooperusteen määräajan jatkaminen. *Defensor Legis* 1/2017. 52–63. Viitattu 6.11.2017. https://www.edilex.fi/defensor_legis/17546.pdf.
- Ellilä, T. 1962. Ulosotto-oikeuden yleiset opit. Porvoo: Werner Söderström Oy.
- Gureev, V. & Tuunainen, P. 2011. Ulosotto Suomessa ja Venäjällä. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hallintolaki 434/2003.
- HE 191/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottomaksuista.
- HE 106/1995 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ulosottoviranomaisia ja ulosottoasioiden muutoksenhakua koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
- HE 275/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta.
- HE 8/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta.
- HE 216/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 13/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 83/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.
- HE 93/2009 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n ja luottotietolain muuttamisesta.
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjalainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Tampere: Esa Prin Oy.
- Itä-Suomen hovioikeus 7.9.2010 S 09/1029.
- KHO 2012:121.
- Kilpailu- ja kuluttajaviraston www-sivut. 2/2014. Kuluttaja-asiamiehen linjaus. Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä. <https://www.kkv.fi/ratkaisut-ja-julkaisut/julkaisut/kuluttaja-asiamiehen-linjaukset/aihekohtaiset/hyva-perintatapa-kuluttajaperinnassa>. Viitattu 27.10.2017.
- KKO 2004:136.
- KKO 2012:107.
- KKO 2012:77.
- KKO 2014:48.
- KKO 2014:79.
- KKO 2016:31.
- Koskinen, S. & Kulla, H. 2005. Virkamiesoikeuden perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Koulu, R & Lindfors, H. 2013. Velkavastuun toteutuminen luottoyhteiskunnassa. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Koulu, R. & Lindfors, H. 2009. Ulosotto-oikeus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Koulu, R. & Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laki saatavien perinnästä 513/1995.
- Laki varojen ja maksujen täytäntöönpanosta 706/2007.
- Laki velan vanhentumisesta 728/2003.

- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999.
- Linna, T. 2008. Ulosottokaaren pääkohdat. Helsinki: Karisto Oy.
- Linna, T. 2009. Ulosotto-oikeuden yleiset opit – missä ja mitä? *Lakimies* 1/2009, 3–33. <https://www.edilex.fi/lakimies/5814>. 16.10.2017.
- Linna, T., Leppänen, T. 2014 *Ulosotto-oikeus I –Ulosottomenettely*. Viro: Print Best.
- Linna, T., Leppänen, T. 2015 *Ulosotto-oikeus II –Ulosmittaus- ja myynti*. Liettua: Balto print.
- Luottotietolaki 527/2007.
- Määttä, N. 2011. Ulosottovalitus muutoksenhakukeinona ja valitusprosessi. Tutkimus vuosina 2008 – 2009 tehdyistä ulosottovalituksista Oulun seudun ulosottoviraston toimialueella. Opinnäytetyö, AMK. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, liiketalouden koulutusohjelma. https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/32212/Maatta_Noora.pdf?sequence=1. 09.10.2017.
- Niemivuo, M., Keravuori-Rusanen, M. & Kuusikko, K. *Hallintolaki*. Juva: Bookwell Oy.
- Olsby v Ruotsi (21.6.2012) 36124/06.
- Perustuslaki 731/1999.
- PeVL 12/2002 vp – HE 216/2001 vp.
- Rikalainen, E. & Uitto, T. 2008. *Pakkokeinot ja saatavien perintä*. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Takuusäätiön www-sivut. Perinnän kulut ja eteneminen. Viitattu 25.10.2017. <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/perinta/perinnan-kulut-ja-eteneminen>.
- Teerimäki, P. 2016. Velallisen perus- ja ihmisoikeudellinen suoja ulosottoviranomaisen suorittamassa omaisuuden ulosmittauksessa. Tampereen yliopisto. *Julkisoikeus. Pro gradu-tutkielma*.
- Turun hovioikeus 25.10.2012 S 12/318.
- Ulosoton kannustinloukkutyöryhmä. Ulosottoon liittyvien työllistymisen kannusteloukkujen parantaminen. Oikeusministeriön julkaisuja 38/2017.
- Ulosoton www-sivut. Ulosottomaksut. Viitattu 23.10.2017. <https://oikeus.fi/ulosotto/fi/index/ulosotto/ulosottomaksut.html>.
- Ulosottokaari 705/2007.
- Valtakunnanvoudinvirasto 2017. Ulosottotoimen rakenneuudistushanke. Lainsäädäntötyöryhmän toinen mietintö – Lausuntokooste. *Julkaisu* 2017:2. http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvliitteen/kgOWEizwN/Lausuntokooste_ulosottotoimen_rakenneuudistushankeen_lainsaadantotyoryhman_toinen_mietinto.pdf. 3.9.2017.
- Valtakunnanvoudinvirasto. 2015. Ulosottotoimen rakenneuudistushanke. Lainsäädäntötyöryhmän ensimmäinen mietintö–Lausuntotiivistelmä. *Julkaisu* 2015:3. http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvliitteen/PGw2XIGmf/Lainsaadantotyoryhman_ensimmaisen_mietinnon_lausuntotiivistelma.pdf. 3.9.2017.
- Valtakunnanvoudinvirasto. 2017. *Ulosotto Suomessa – Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2016*. Valtakunnanvoudinvirasto. *Julkaisu* 2017:1.

http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvliitteet/dsg5qgpjj/Ulosotto_Suomessa_2016.pdf. 10.8.2017.

Valtion virkamieslaki 750/1994.

Wrede, R.A., 1927. Ulosottotoimi. Porvoo: Werner Söderström Oy.